

CAPUT II.

De interrogationibus faciendis poenitentibus rudibus ^{a)}.

Scopus S. Doctoris.

21. - Non speret hic meus lector, me sermonem facturum de omnibus doctrinis ad Dei et Ecclesiae praecepta pertinentibus, quoad ea quae in ipsis permittuntur aut prohibentur; de his enim satis actum in opere morali (*Lib. III*). Hic tantum annotabimus interrogationes a confessario plerumque faciendas poenitentibus rudibus, qui judicantur non sufficienter suam conscientiam perquisivisse; et pauca alia, quae praecipue notari debent pro praxi et aliter quam speculative aestimantur.

22. - Circa PRIMUM PRAECEPTUM interroget poenitentem:

Rogetur poenitens de mysteriis fidei.

1°. An *mysteria fidei* calleat; nam si quatuor mysteriorum principalium ignorantia teneatur, nempe Deum esse, ipsum remuneratorem esse boni et mali, mysteria sanctissimae Trinitatis et incarnationis ac mortis Jesu Christi, erit absolutionis incapax, juxta propositionem 64, proscripam ab Innocentio XI. — Item an sciat symbolum fidei, praecepta decalogi, sacramenta etc., saltem in substantia.

Si ea ignoret, instruat de absolute necessariis.

Sed hic bene advertit celebrer ille et doctus missionarius Pater Leonardus a Portu Mauritio¹, teneri confessarium instruere poenitentes rudes in mysteriis fidei, saltem in quatuor principalibus. Quapropter sic subjungit: *Bonum non est consilium, dimittere similes poenitentes, ut ab aliis haec doceantur, quia nullus alius sperabitur fructus, nisi ut sic ignari remaneant usque ad mortem; ideoque res opportunior haec est: breviter ... eos docere praedicta mysteria principalia, efficiendo pariter, ut secum effortent actus fidei, spei, charitatis et contritionis, obli-*

gando tamen eos, ut in posterum perfectius instrui se faciant a parochio, tam circa haec mysteria quam circa alia scitu necessaria de necessitate praecepti.

Et idem auctor², loquens de personis urbanis, salutis propriae negligentibus, quae sibi magno rubori et contumeliae habent se de iis interrogari, ait ^{a)} decere confessarium, ut ipsi sic dicat: *Eja, eliciamus una simul actus christianos. Dic mecum: Deus meus, quia es veritas infallibilis, et quia sancta Ecclesiae tu revelasti, credo quidquid sancta Ecclesia me docet credere. Credo praecipue, te esse unum Deum et tres personas. Credo Filium, cum Deus esset, se fecisse hominem, mortuum esse in cruce, resurrexisse et ad coelos ascendisse, et illinc venturum esse omnes judicaturum, ut boni paradisi gloria fruantur, et mali in aeterno igne crucientur.*

Etiam si sit persona conspicua.

Praeterea advertendum id quod dicit Benedictus XIV³, nempe negandum esse absolutionem poenitenti, qui culpabiliter neglexit addiscere res fidei scitu necessarias de necessitate tam medii quam praecepti. Sed circa res praecepti ait, posse absolvi ignorantem, si vere promittat addiscere, his verbis: *Eo quandoque casu poenitens absolvi potest, quo se vincibilis hujus ignorantiae reum agnoscat et... promittit, operam se impense daturum qua... discat etiam necessaria necessitate praecepti.*

Quandoque neganda absolutio.

2°. An *superstitiones* exercuerit aut alios docuerit, et si in ipsis aliorum ministerio usus fuerit, quos ad suo peccato cooperandum induxerit. Quocirca debet rudes admonere, superstitiones nunquam

Interrogetur de superstitionibus;

¹ Discorso mistico e morale, n. 26 (edit. Venet. 1868). — ² Loc. cit. — ³ Const. *Etsi minime*, § 12, de die 7 Febr. 1742.

21. - ^{a)} S. Alphonsus hoc totum caput transulit in *Hom. Apost. tr. ult., n. 18-31*, aliqua tamen addendo, praetermittendo aut breviter contrahendo.

22. - ^{a)} En verba quae hac de re S. Leonardus habet: « Ego studeo illis belle insinuare, meliorem rationem efficiendi validum

sacramentum illudque maximo cum fructu recipiendi in eo consistere ut antea eliciantur actus fidei, spei, caritatis et contritionis, ac dein subjungo: « Si lubet, eos una simul eliciemus. Eia, dic tu corde ea quae ego tibi ore suggeram: Credo, etc. » — S. Alphonsus hic non refert ad verbum textum S. Leonardi.

esse licitas, quamvis ex charitate aut in necessitate fiant. — Quae autem actiones sint necne superstitiones; vide in Opere *Lib. III, n. 14 et seqq.*

de peccatis forsitan reticuitis.

3°. An unquam olim rubore suffectus in confessione aliquod peccatum reticuerit. Et hac interrogatione ut plurimum curet sciscitari rudes et mulierculas, qui raro frequentant sacramenta, dicendo eis: *Forsan aliquis vitae anteaetae scrupulus te mordet; cura nunc bene confiteri, dic omnia libenter, noli timere, omnem scrupulum ab anima tua deponere etc.* Hac interrogatione, ajebat quidam diligens operarius, a se multas animas a confessionibus sacrilegis fuisse liberatas.

Quomodo agendum si reperiantur sacrilegia.

Si autem reperiat jam hujusmodi sacrilegia fuisse patrata, ut de numero certus fiat, interroget, quoties intra hoc tempus, a quo peccata reticuerit, confessus sit et communicaverit; et si, quotiescumque confitebatur vel communicabat, ad sacrilegium advertebat. Contingit enim aliquibus interdum sacrilege confiteri, praecipue in pueritia, et postea horum oblivisci; hi enim non tenentur ad repetendas confessiones oblivionis tempore factas. Item interroget, utrum sciverint, se talibus confessionibus et communionibus etiam praeceptum Paschale transgressos fuisse.

Haec quaestio fiat initio confessionis.

Expedi autem, ut haec interrogatio de sacrilegiis fiat in principio confessionis, ne, si postea fiat, et reperiat jam commissum sacrilegium, tempus teratur inutiliter in repetenda confessione, quae forsitan nihil habet dissimile a praeteritis. — Oportet autem operam dare ut, qui peccata reticuerunt, cognoscant, quam maximum peccatum hoc sit, conculcare nempe pedibus sanguinem Jesu Christi.

Rogetur de poenitentiae implementatione;

4°. Interroget, *si poenitentiae satisfecerit*; et si omiserit, an hoc acciderit propter oblivionem, aut quia noluit eam adimplere, aut quia distulit in posterum faciendam, aut ut sibi commutare faceret; et si ea dilatione putabat se peccare.

de scandalis,

5°. Circa *scandala*: si induxerit alios ad peccandum, aut si, ut peccatum exse-

queretur, abusus fuerit ministerio aliorum; si cooperatus sit peccatis alienis. — Tabernarios interroget, si ministraverint vinum illis, qui soliti fuerunt inebriari (*Lib. II, n. 69*). — Mulieres interroget, si verbis parum honestis, jocis, saltibus^{b)}, risu, aut si fixis oculis aliquem inspiciendo, tunica nimis elevata, aut pectore aperto provocaverint viros ad malas cogitationes; si munera ab illis ad malum finem data acceptaverint (*Lib. II, n. 76*).

speciatim tabernarius, aut mulier.

23. — Circa hanc ipsam materiam *scandalali* potest interrogare insuper, an poenitens cooperatus fuerit peccato alicujus. Sed confessarius in hoc debet esse valde peritus, ut dignoscat, quando cooperatio sit formalis et quando materialis.

De cooperatione ad peccata aliena.

Formalis est, cum cooperatur actuali peccato alterius, ut evenit in fornicatione, aut cooperatur malae voluntati alicujus, ut si in suam tutelam furem reciperet, quod vulgo dicunt *guardar le spalle*^{a)}. — *Materialis* autem est, cum operam suam exhibet actui alicujus ex se indifferenti, qui ea abutitur ad malum finem, ut est praebere vinum volenti se ebriare; et haec potest esse licita, cum adest justa et cooperationi proportionata causa.

Quid sit formalis cooperatio.

Quid, materialis.

Hoc punctum, quod magni momenti est et multa consideratione indigens, non mediocriter mihi fuit laboris, ut, veluti res exigebat, expenderetur; observentur ideoque rationes et resolutiones in Opere congestas (*Lib. II, n. 63, v. Ad distinguendum, et Lib. III, n. 571*).

Quaestio valde ardua.

24. — Circa SECUNDUM PRAECEPTUM, interroget de perjuriis, de votistransgressis, et de blasphemis.

Quoad *perjuria*, interroget poenitentem: 1°. Si *falsum* juraverit, et an in iudicio vel extra; quia pejerando in iudicio etiam justitiam laesit, propter quod aliquando tenebitur aut se retractare, aut damnum reficere. — 2°. Interroget de modo, quo juravit: si *per Deum, per sanctos, per animam*; si enim juravit *per conscientiam* aut *per fidem*, quin addiderit *fidem sanctam* aut *Christi*, probabilissime potest excusari a perjurio (*Lib. III, n. 135*).

Confessarius roget de perjuriis.

^{b)} Lege: salibus; italice « burle ».

23. - ^{a)} Addit textus italicus: « [Et est formalis] quia proprie concurrunt ad malam vo-

luntatem peccantis, animum ei faciendo exsequendi peccatum. Haec cooperatio est formalis semperque illicita, cum sit intrinsece mala ».

Sed multi non peccant graviter.

Advertatur hic, multos rudes non apprehendere ut peccatum grave pejerare per sanctos, cum alterius damnus non intervenit. Et plerumque, cum in filios aut famulos irascentes dicunt: *per Deum, per sanctos, per Christum te occidam, si iterum hoc facies*, non intelligunt tunc pejerare, etiamsi revera minas exsequi non intendunt; saltem non advertunt.

Quaeratur de natura voti emissi.

25. - Quoad *vota* facta, pariter confessarius diligenter exquirat a poenitente, si illud quod emisit, sit verum votum, quia vulgus saepe confundit desideria aut proposita cum votis. — Ad haec distinguenda parum juvabit eum interrogare, ut nonnulli solent, an unquam habuerit intentionem se *voto* obstringendi sub gravi peccato. Siquidem rudes sic interrogati facile negant. Satius erit interrogare, si tunc, cum votum emisit, existimabat, se graviter peccaturum fuisse an non, si postea non satisfacisset; et ita melius cognoscetur, an sub gravi vel levi se *voto* obligaverit. — Certus factus confessarius hoc fuisse verum votum, exquiret utrum ob dilationem putaverit peccare mortaliter, an vero judicavit se ab hoc excusari, quia sibi erat propositum illud adimplendi in posterum.

Postea de dilatione impletionis.

26. - Hic juvat annotare aliqua circa votorum *dispensationem* et *commutationem*.

Vota Papae reservata.

Jam notum est quinque vota reservata, religionis nempe, castitatis perpetuae et trium peregrinationum Romam, Jerusalem et ad s. Jacobum Gallaciae, non posse nisi a Papa dispensari, dummodo sint absoluta, non autem poenalia, et conditionata (*Lib. III, n. 261*). — His adde votum perseverantiae in aliqua congregatione vel communitate solitum emitti: prout fit in congregationibus missionariorum s. Vincentii a Paulo et in nostra SS. Redemptoris, quod Benedictus XIV¹ sibi reservavit (*Lib. III, n. 255*).

Alia commutari aut dispensari possunt.

Alia vota possunt commutari aut dispensari ab episcopis, qui possunt hanc facultatem aliis delegare (*Lib. III, n. 256*); aut a confessariis regularibus (*n. 257, v. Immo*); aut ab aliis confessariis per fa-

cultatem jubilaei aut alterius privilegii sibi concessam.

Loquendo autem de *commutatione*, confessarium monitum esse volo, ne sit scrupulosus circa *causam*; quia quodlibet rationale motivum pro causa haberi potest. Sufficiens est ut ex commutatione voti sit minus periculum transgressionis (*Lib. III, n. 245*). Nec circa *materiam aequaliter subrogandam*: etenim non requiritur aequalitas lance libranda, sed sufficit ut sit aequalis moraliter. — Interroget poenitentem, quae opera soleat exercere praeter debita ex praecepto, aut ad quae majorem habeat propensionem, et in ea commutet vota. Commutatio autem securior in omni votorum genere erit frequentia sacramentorum (*Lib. III, n. 243*). Advertat, vota perpetua bene posse commutari in temporalia, dummodo adsit debita proportio; et sic etiam realia possunt commutari in personalia; et contra, personalia, in realia (*Lib. III, n. 247, v. Notandum*).

Loquendo autem de *dispensatione*, ad hanc requiritur causa gravior, nimirum periculum grande transgressionis, magna difficultas executionis, levitas aut imperfecta deliberatio, qua votum emissum est (*Lib. III, n. 252 et 253*). Nihilominus semper laudabile erit adjungere hujusmodi dispensationibus aliquam commutationem.

Hae autem dispensationes et commutationes possunt fieri extra confessionem, modo facultas non sit concessa sub tali conditione, ut in jubileo (*Lib. III, n. 257, v. Immo*); sed consilii est, eas facere in confessione.

27. - Quoad *blasphemias*: 1°. Interroget si execratus fuerit in sanctos^{a)}, et quibus verbis usus fuerit; an dixerit: *male habeat*, vulgo *managgia*, vel *atta*, aut *potta*.

Etenim dicere *managgia* certum est esse mortale. — *Atta* in se est veniale, quia tale verbum non continet contumeliam; sed aliqui rudes eundem concipiunt horrorem, ac cum dicunt *managgia*; et tunc oportet accipi pro gravi blasphemia,

Circa commutationem vitentur scrupuli.

Ad dispensationem requiritur causa gravior.

Regulariter commutatio aut dispensatio extra confessionem.

Confessarius quaeratur de blasphemis in Deum, aut sanctos.

et simul instruere poenitentem, tale effatum non esse blasphemiam. — Dicere *potta* in se esset grave peccatum juxta idioma hispanicum; sed in nostro blasphemia non est, cum nihil aliud significet quam interjectionem indignantis (*Lib. III, n. 124, v. Neque jurare*). Nihilominus bonum erit exigere numerum, cum rudes horrorem notabiliorem ex hoc concipiunt. Sed cum tale verbum sit aequivocum et cum possit accipi in sensu meliori, bene potest animadverti poenitens, quod illud juxta nostram loquelam non est blasphemia, quandoquidem nostri indigenae non intelligunt certe proferre illud in sensu pejore, id est Hispanorum idiomatis; sed advertatur simul, ut caveat a scandalo, si unquam addeset.

aut in dies sacros.

28. - 2°. Interroget si execraverit in dies sanctos, nempe Pascham, Natalem, Epiphaniam, Sabbatum sanctum, etc.: quod excusari non potest a mortali, licet multi rudes clare non apprehendant ut tale; sed quia est dubium, si apprehendant an non, investigetur de numero, et hujusmodi blasphemiae accipiantur, ut sunt coram Deo.

Locutio probabiliter non blasphema.

3°. Interroget si, postquam protulerit supradictas blasphemias in Deum, in sanctos aut in dies sacros, immediate subjunxerit: *si ego feci*; aut: *excepto Deo*. Etenim illos rudes qui dicunt ita unico actu, bene notat auctor *Istruz. per li Confessori di Terre e Villagi*¹, saltem excusari a gravi propter ignorantiam, cum non intendunt tunc blasphemiam proferre. Et licet in Opere (*Lib. III, n. 124, v. Sic quoque*) dixerim^{a)} tale effatum esse veram blasphemiam, quia ad blasphemiam non requiritur intentio execrandi, sed sufficit quod propositio sit in Deum aut in sanctos contumeliosa; nihilominus melius mihi rem consideranti videtur esse probabile, hanc non esse blasphemiam;

¹ Is est *Jorio*, cap. 5, § *Confessione pratica*, v. *M'hà detto* (edit. Neap. 1740).

28. - ^{a)} Nimirum in prima editione (an. 1748), col. 141, et in secunda (tom. 1, 1753), loc. cit., S. Doctor inclinabat in opinionem affirmantem tale effatum esse *de se* blasphemiam. Suam autem sententiam immutavit in *Practica* et in tertia editione Theologiae moralis (1757).

siquidem verus uniuscujusque propositionis sensus ab ultimis verbis designatur. Unde bene dici potest, praefatam propositionem, integre acceptam, non importare contumeliam. — Sed aliter dicendum, si ille, postquam vere execratus fuerit, ut malo jam patrato mederetur, diceret: *si ego feci* etc.

Limitatio.

29. - 4°. Notandum quod, cum rudes dicunt: *Maledicta sit fides tua*, vulgo: *managgia la fede tua*, non accipitur ut blasphemiam, quia non intelligunt fidem christianam, et nomine *fidei* potest quoque intelligi fides humana. Aliter autem debet judicari, si execrarentur in *fidem sanctam* aut *Christi*.

Maledicere fidei alicujus non est blasphemia.

Exceptio.

Ita pariter non est mortale *maledicere mortuis*, nisi nominarentur aut intelligerentur praecise a proferente animae mortuorum. — De hoc puncto^{a)} jam in Opere (*Lib. III, n. 130 et seqq.*) locutus sum: sed quia hoc est punctum ab aliis AA. non discussum, refert illud hic ad trutinam revocare, ut clarius patefiat, utque praesertim alicui anonymo respondeatur, qui in quadam sua epistola mihi contradixit, aliqua objiciens.

Maledicere mortuorum.

Dico autem, *maledictionem mortuorum*, per se loquendo, non esse blasphemiam, neque *in se*, neque *ex intentione* illorum, qui eam pronuntiant.

non est blasphemia.

Non est *in se*, quia vox *mortui* proprie est terminus *privativus*, qui homines significat vita functos, nunc amplius non exsistentes; et in tali supposito verbum *mortui* nec animam nec corpus importat. Quam ob rem, loquendo in philosophico rigore, qui mortuis maledicit nemini injuriam irrogat; cum rem maledicit, quae amplius non existit.

Neque in se.

Dicit aliquis: sed hic vox *mortui* accipitur non ut terminus *privativus*, sed ut terminus *analogus*, qui utriusque, tam animae quam corpori, referri potest.

Objectio.

¹ Bulla *Convocatis*, § 32, de die 25 Nov. 1749.

27. - ^{a)} Intellige: in Deum aut sanctos, uti liquet ex infra dicendis num. sequenti, sub 3°.

Refellitur.

Respondeo primum, quod is qui hoc dicit loquitur jam de relatione mentis; sed ego loquor de eo quod verbum *mortui* in se importat. Sed adhuc illud sumendo ut terminum *analogum*, respondeo secundo, quod sub voce *mortui* principaliter et *in recto*, ut dicunt philosophi, solum venit corpus, quod solum mortuum dici potest, cum anima immortalis sit. Dumtaxat *in obliquo* anima queit intellecta venire, nempe anima mortui, eo quod olim ipsa forma fuit corporis illius cui vitam praebuit. At supposito, quod vox *mortuus* principaliter respicit corpus et minus principaliter animam, cum aliquis *mortuos* nominat, per se loquendo non de eorum animabus, sed de corporibus intelligitur. Ut de animabus intelligatur, opus est ut ille, aut speciatim in sua mente de animabus loqui intelligat, aut saltem, ut alia sermonis verba animas denotent, prout est illud quod scriptum est in II Machabeorum XII, 46. *Sancta ... et salubris est cogitatio, pro defunctis exorare*. Hic verbum *exorare* jam denotat de animabus mortuorum fieri sermonem.

Per se igitur loquendo, maledictio mortuorum blasphemia non est. Videamus nunc, an blasphemia sit propter mentalem relationem eorum qui illam proferunt.

Et dicimus secundo loco, nequaquam *ex intentione* blasphemiam esse; quoniam ii qui mortuis maledicunt, ordinarie a consideratione animarum ipsorum praescindunt.

Hic autem auctor epistolae mihi impropere, quod distinguere nesciam terminum *abstractum a concreto*. *Abstractus* (me instruit), ille est qui formam significat a subjecto praecisam, prout est pulchritudo, albedo, etc.; *concretus* vero significat subjectum cum forma conjunctum, ut est homo pulcher, charta alba, etc. Hinc dicit, vocem *mortuus* significare hominem, qui olim anima et corpore constabat, sed nunc importat corpus et animam disjunctam. Et ex hoc concludit, quod mortuos persona maledicens, non

solum eorum corpora, sed animas etiam maledicit.

Respondeo. Ego non dico, quod mortuos maledicens eos considerat tamquam abstractos, scilicet tamquam formas sine subjecto; sed dico, quod *praescindit* a considerandis mortuorum animabus, quae nunc existunt. Aliud est abstrahere, quod est considerare aliquam formam sine subiecto: aliud praescindere, quod est considerare quoddam subjectum praecisum ab aliqua circumstantia aut qualitate, quae respici potest. Certum est, homines vitam functos nunc eosdem non esse, qui vivendo fuerunt. Tunc tot erant personae anima et corpore conjunctis compositae; nunc vero eorum animae et corpora existunt quidem, sed disjuncta existunt. Quapropter, cum mortui maledicuntur, non ideo necessario ipsorum animae maledictae veniunt, nisi cum illae specialiter exprimuntur vel intelliguntur.

Sed denique auctori epistolae concedamus, quod ipse aggressus est sustinere, nimirum quod mortuis maledicere idem sit quam eis maledicere, ac si viventes essent. Quaero: ergo, qui hominem vivum maledicit, semperne lethaliter peccat?

Omnes DD. ajunt, Cajetanus, Sotus, Molina, Prado, Azor, Lugo et alii cum Salmant.¹ ex D. Thoma², tum maledictionem in proximum peccatum esse mortale, cum ipsa est formalis, scilicet, ut explicat Cajetanus, cum proximo optatur damnium, et damnium grave, quod aliquis illi imprecatur; non vero cum maledictio est tantum materialis, nempe sine pravo animo prolata. — Et quidem in vivente certe corpus et anima simul existunt. Et quare non est mortale? Quia, qui maledicit homini viventi, non semper proximi animae intendit maledicere et contumeliam inferre substantiae illi in qua specialiter imago Dei splendet, sed praescindit ab anima respicienda; et ita gravem non committit culpam.

Qui creaturis irrationabilibus maledicit, docent idem D. Thomas³ et omnes,

Quod refutat S. Doctor.

Et licet id concederet,

Nihil inde sequeretur.

Non omnes intendunt maledicere animabus.

Maledicere cada veri non est mortale.

Ultimae objectioni satisfiat.

si eas respicit, in quantum sunt creaturae Dei, mortaliter peccat veramque patrat blasphemiam; non vero jam, si praescindit ab eis considerandis, ut tales, et tantum eis maledicit secundum se consideratis, et quidem omnes ipsae sunt creaturae Dei. En quod D. Thomas etiam praecisionem hanc admittit. Ita pariter, qui mortuis maledicit, si maledicit in quantum ad animas eorum, graviter peccat; non autem, si praescindit et mortuis maledicit, quin specialiter animas respiciat.

Dicere autem quod omnes qui maledicunt mortuis, omnes jam intendunt etiam eorum animabus maledicere, ego et tot alii confessarii, poenitentes interrogando, oppositum comperimus. Tanto magis, quod ordinarie isti, qui mortuis maledicunt, non jam eos laedere intendunt, sed vivos, quibus ad instar contumeliarum hujusmodi maledictiones dirigunt. Verumtamen haec est materia facti. Quisque confessarius in hoc, poenitentem diligenter interrogando, poterit se a dubio eximere.

Dicere autem quod, licet quis solis mortuorum corporibus maledicere intendat, nec etiam a culpa gravi excusari potest, propter respectum quem Ecclesia habet corporum mortuorum, eis incensum praebendo, aqua lustrali aspergendo et cum pompa sepeliendo: nescio, quomodo quis ob hanc rationem id suadere sibi possit.

Nolo in hoc immorari. Paucis me expediam. Et dico quod praedictae functiones non sunt quidem exhibitiones alicujus cultus religiosi erga corpora mortuorum, sed tantum quaedam caeremoniae, quas Ecclesia etiam erga viventes adhibet. Si igitur honor, qui fit defunctis, major non est illo, qui vivis exhibetur, nec contumelia major erit.

Sed cur (subdit auctor epistolae) leges gravius puniunt, qui adversus cadavera

saeviunt? — Respondeo: Puniunt non ratione contumeliae, sed ratione iniqui animi, qui in tali actione manifestatur, et qui adhuc in occidente infidelem aut haereticum a lege mulctatur. Alioquin, si hoc esset in se gravis cadaverum injuria, ejusdem criminis essent rei, qui ob usum anatomiae ipsa incidunt et laniant.

Caeterum id quod concludo est, maledictionem in mortuos per se loquendo nec blasphemiam nec culpam mortalem esse.

Et invenio quod tres auctores jam in opere citati, qui soli de hoc puncto scripserunt, idem pronuntiarunt^{b)}. Praeterea ego pro majori meae conscientiae pace de hoc pluribus doctis viris Neapolim scripsi, et etiam tribus congregationibus presbyterorum saecularium missionibus addictorum, ubi flos cleri Neapolitani existit; et uno exemplo fuerunt responsa omnia a meae sententiae conformia. Ac Pater Sabbatinus (tunc temporis pius operarius, nunc dignissimus Aquilae praelatus) mihi respondit, cunctos pios operarios, tam praesentes quam antiquos, idem uniformiter sensisse. Insuper, cum quamdam epistolam de hoc puncto typis dederim^{c)}, adversus quam postmodum anonymi epistola prodit, de qua supra mentionem jam feci, accepi tamquam certum, utramque scripturam a nuntio transmissam fuisse ad summum Pontificem Benedictum XIV qui, postquam curam dederit controversiam discutiendi Rev. Patri Thomae Sergio, pio operario, S. Officii Romae consultori (quinunc suum obiit diem), ipse pariter mecum sensit, maledictionem mortuorum non esse blasphemiam. Et ab alio Patre, pio operario, mihi affirmatum deinde fuit, quod idem etiam Pontifex, cognita Patris Sergii sententia, ostendit se eam approbare^{d)}.

30. — 5°. Dubitatur an maledicere mundo sit blasphemia. — Auctor citatus *Istruzione*, etc. negavit; sed ego contra-

Conclusio,

quae confirmatur ex auctoritate.

Maledicere mundo probabilius blasphemia.

Jorio, Istruz., cap. 5, § Secondo comandamento, v. *E da notarsi*.

^{b)} Nempe Jorio, auctor libelli cui titulus *Istruz. per li confessori di terre e villagi, cap. 5, Secondo comandamento, § Confessione pratica, v. Or figlio*; Ven. Sarnelli, C. SS. R., *Opera contro la bestemmia*, lib. 3, part. 2, ragionam. 3 (edit. Neap. 1740); Maz-

zotta, *Theol. mor., tr. 2, disp. 1, qu. 3, cap. 2, § 1, quaer. 1* (edit. Neap. 1748).

^{c)} Alludit S. Doctor ad primam brevem dissertationem quam evulgaverat versus annum 1746.

^{d)} Hic refertur juvat quae habet Tannoia,

Cajetan., in 2^{am} 2^{ae}, qu. 76, art. 1 (edit. Rom. 1570). — Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 12, art. 3, concl. 2 (edit. Venet. 1568). — Molina, de Just. et Jure, tr. 4, disp. 22, n. 4 et 5 (edit. Colon. 1733). — Prado, Theol. mor., tom. 2, cap. 23, qu. 4, n. 5 et seqq. (edit. Complut. 1634). —

Azor, Instit. moral., part. 3, lib. 2, cap. 23, quaer. 2 (edit. Lugdun. 1625). — Lugo, de Just. et Jure, disp. 14, n. 196 (edit. Paris, 1868). — ¹ Cursus theol. mor., tr. 13, de Restitutione, cap. 4, n. 27 et 28 (edit. Matrit. 1740). — ² 2^{ae} 2^{ae}, qu. 76, art. 3. — Cajetan., loc. cit. — ³ Loc. cit., art. 2.

Neque ex intentione.

Ab adversario aliquid opponitur.

rium ostendi (*Lib. III, n. 129, v. Sed hic*). Nihilominus dixi quod, si pro mundo intelligeretur mundus, qui Deo adversatur, certe non esset peccatum. Sed quia verosimiliter rudes non sic intendunt, sed potius ut creatum a Deo, et de hoc se accusant cum magno horrore, dico, probabilius accipiendum esse pro culpa gravi.

6°. Maledicere creaturis insensatis, ut vento, pluviae, annis, diebus, igni, etc., non est blasphemia, nisi huiusmodi creaturae expresse in Deum referentur, prout si diceretur: *Maledictus sit ignis Dei, panis Dei*, etc. Maledicere autem paradiso aut animae (quia in anima splendet specialiter potentia et imago divina), non est dubitandum quin sit gravis blasphemia (*Lib. III, n. 129, v. Si maledicitur et Sed hic*).

7°. Maledicere daemoni non est mortale, quia maledici solet ut auctor mali et Dei inimicus: ideoque in se ne veniale quidem est, praescindendo ab actu impatientiae, qui tamen facile comitatur (*Lib. III, n. 129, v. Maledicere*).

Dicere autem diabolum *sanctum* aut *omnipotentem* est vera blasphemia ac gravis; immo haereticalis, si proferretur cum intellectus errore, qui quidem regulariter loquendo non praesumitur. — Sed non est blasphemia appellare daemonem *potentem* aut *sapientem*, quia ille natura sua talis est; dummodo hoc non diceretur, ut ei honor praestaretur; — neque dicere vulgo: *santo Dia...*, *santo Diana* (*Lib. III, n. 124*).

8°. Interroget quoties et qua occasione blasphemaverit: si in ludo aut in caupona aut venatione; et a quanto tempore versetur in hoc vitio; ut cognoscat, si est recidivus, aut si sit in occasione proxima, quam poenitens teneatur auferre.

31. — 9°. Interroget etiam, si blasphemaverit coram filiis aut famulis; tunc

enim, praeter blasphemiae peccatum, peccavit etiam scandalo.

Demum hic addo cum quodam docto auctore^{a)}, blasphematores non excusari a peccato gravi eo quod, propter vim habitus mali aut vehementem animi commotionem ad iram, non adverterint ad id quod dicebant: quia hi male habituati, licet habeant cognitionem minus vivacem quam alii, qui usum blasphemandi non contraxerunt, tamen semper habent eam actualem cognitionem sufficientem ad hoc ut actus sit deliberatus et graviter peccaminosus. Cum enim ipsi tanti non faciunt peccatum, ideo in suo animo nullum huius sceleris sensum experiuntur, sicuti perciperet alius, qui esset conscientiae non tam depravatae; et hinc oritur quod in eorum mente ne signum quidem remaneat actualis cognitionis, quam in peccato habuerunt: aut si vestigium aliquod cognitionis relinquitur, est ita leve ut interrogati faciliter respondeant, se non animadvertisse. Sed diligens confessarius nullam in hoc debet eis praestare fidem; et neque debet ab his sciscitari, an adverterint nec ne, sed accipiendae sunt omnes ut verae blasphemiae actuales, semper ac ipsi sciebant tales esse.

32. — Circa TERTIUM PRAECEPTUM.

Quoad obligationem *audiendi Sacrum diebus festis*, interroget poenitentem, si aliquoties Sacrum omiserit; et si adverterit ad omissionem; aut de ea dubitaverit tempore quo Sacrum audire poterat. Etenim multoties poenitens, ad horam tardam Sacrum audire differens, licet casu reperit Sacrum et illi interfuerit, nihilominus sine justa causa in periculum illud mittendi se iniecit; et de hoc rudes non se accusant.

Item, si poenitens se accuset, se Sacrum omisisse, interroget de causa: an

Habitus blasphemiae non tollit voluntarium.

Num laboraverit.

Quantum temporis et quodnam genus laboris.

Quare laboraverit.

Excusatur in terdum paupertas.

Rarissime fuga otii.

Poenitens rogetur num Sacrum omiserit.

Et quare.

propter necessitatem; ut accidit famulis, qui non possunt gregem derelinquere; aut matribus, quae domi non possunt relinquere pueros; aut conjunctis, qui non possunt relinquere infirmos; aut itinerantibus, qui non possunt a comitatu disjungere sine gravi incommodo, ut esset subire periculum, quod exspolientur a latronibus, aut per viam errent, si soli pergant, etc. (*Lib. III, n. 326*); aut accidit alicui, qui vestes decentes non habeat, quibus in ecclesia decenter compareat (*n. 330, v. Bene*).

33. — Quoad *opera autem servilia*, quae in die festivo prohibentur, interroget, si laboravit die festo; et si ille affirmat, interrogetur: 1°. quantum temporis laboravit et quodnam laboris genus exercuit; nam secundum communiorem, doctores (*Lib. III, n. 305*) excusant a gravi laborantem duas horas; immo alii admittunt quid amplius, saltem si labor est de se levis, aut adest aliqua causa notabilior. Si autem poenitens confitetur, se laborasse aliquando plus, aliquando minus, interrogetur, quoties laboravit iudicans laborare in materia gravi; sed opus est ut eum doceat, laborare per longum tempus, etiam occulte et animi solatio ac gratis, etiam esse peccatum. — 2°. Interrogetur, quare laboravit, an per regionis consuetudinem, an ob necessitatem.

Verum est, quod paupertas potest excusare; ut plerumque excusantur pauperes qui, si non laborant, non possunt se aut familiam suam sustentare (*Lib. III, n. 297*); ut etiam excusantur illi qui die festo vestes resarciunt, cum non possint diebus ferialibus (*ibid.*). Sed oportet rudes ab errore dimovere, qui falso putant, se posse laborare die festo, cum laboratur pro familia sua et sine mercede.

Multi DD. excusant eos qui laborant, ut fugiant otium, ob quod in probabiliter peccandi periculo essent. Sed haec opinio non admissa est, nisi in casu rarissimo, in quo tunc vexarentur tentatione ita molesta, ut superari non possit nisi laborando.

34. — a) Immo S. Doctor, *lib. 4, n. 77*, dicit « omnino tenendum cum communi doctorum sententia, hos parentes peccare gra-

Nonnulli servi aut famuli aliquando coacti sunt a dominis ad frequenter laborandum in festo et etiam ad Sacrum omittendum. Hi tenentur discedere ab huiusmodi dominis, dummodo non se obligarint chirographo servire; aut dummodo justo timore non incutiantur, ne repugnando grave incommodum subituri sint. — Et pariter hac sola ratione possunt excusari filii et uxores ad laborandum in festis, coacti a parentibus aut viris (*Lib. III, n. 296*).

Interroget etiam, si in vigiliis, Quadragesima, feria sexta et sabbato comedierint cibos vetitos.

34. — Circa QUARTUM PRAECEPTUM.

Si confitentur *filiis*, interrogetur:

1°. Si oderint parentes; quia tunc duplex peccatum commiserunt, contra charitatem nempe et contra pietatem.

2°. Si aliquid grave fecerint contra eorum praeceptum expressum et in re justa: sicuti esset, ne domo de nocte egredierentur, ne ludis damnosis luderent, ne cum malis sociis aut cum personis diversi sexus et similibus versarentur. — Dixi: *in re justa*. Quia circa status electionem filii non tenentur parentibus obedire. Immo parentes graviter peccarent, si sine justa causa filios ad statum matrimonialem aut ad statum ecclesiasticum aut religiosum cogèrent; aut modis injustis^{a)} retraherent eos a statu religioso, quem illi eligere velint (*Lib. III, n. 335, v. Praeerea*, et *Lib. IV, n. 77*).

3°. Interroget, si irreverentiam adversus parentes adhibuerint, factis aut imprecationibus aut injuriis gravibus coram irrogatis: ut esset, eos appellando ebrios, bestias, fatuos, latrones, veneficos, sceleratos: aut gestus eorum contumeliose exprimendo aut aliis verbis proferendo, quibus gravem molestiam eis exhibuissent. — Vocare autem eos senes, ignaros, stultos, etc., non debet absolute condemnari de peccato mortali, nisi tunc cum illi graviter offenderentur.

Notetur quod, cum filii parentum debitam rationem non habuerint, tenentur

viter, qui (sine justa causa) sive fraude aut vi, sive precibus, promissionibus aut alio modo, filios a religione distrahunt.

Quandoque necessitas pro famulis,

filiis aut uxoris.

Rogetur de cibis vetitis.

Filii quaerantur de odio in parentes;

de inobedientia;

de injuriis parentibus illatis,

quas delere debent.

Maledicere creaturis cum relatione ad Deum, blasphemia.

Maledicere daemones non mortales;

quidem vocare ipsum sanctum aut omnipotentem.

Locutiones non blasphemae.

Blasphemiae rogetur de circumstantiis,

et num adfuerit scandalum.

Memorie sulla vita e l'Istituto di S. Alfonso, lib. 2, cap. 38 (edit. Taurin. 1857): « Tanti faciebat Benedictus XIV doctrinam Alphonsi ut, interrogatus circa maledictionem mortuorum a docto missionario... Josepho Jorio, rem decidere noluerit sed responderit: *Vos habetis vestrum Liguori: illum consulite* ».

31. — a) Doctus auctor de quo hic agitur et qui aperte citatur in *Hom. Apost., tr. ult., n. 19*, est auctor *Istruz. per li confessori, etc.*

seu Jorio, qui revera, *cap. 5, Secondo comandamento, v. Qui c'istruiscono*, tenet sententiam S. Alphonsi, sed addit: « Dari quidem potest motus primo primus qui excuset a peccato gravi, sed, in praxi, hoc non solet evenire ». Ceterum ipse S. Doctor, *lib. 5, de Act. hum. n. XIV, 3°*, concedit hoc posse contingere dicens: « Si [quis] adhibitis diligentibus [ad extirpandum habitum] inadvertenter blasphemat... excusatur a culpa ».

laesum honorem eis restituere, veniam ab eis postulando, etiam coram iis, in quorum aspectu filii peccarunt.

Nonnulli autem confessarii parum cauti in eo casu pro satisfactione imponunt filiis, ut, cum domum pervenerint, pedes parentum deosculentur, et absolutos dimittunt; sed illi postea hoc adimplere non curant, et novum peccatum admittunt. — Satius est curare, ut ante absolutionem hanc veniam poscant, sed quin eis imponantur, ut pedes aut manum deosculentur; quia illi filii, quibus hoc faciendi consuetudo nunquam fuit, difficillime hoc exsequuntur. Si autem non possit commode hic actus ab illis exigi, ut veniam postulent ante absolutionem, non imponatur hoc sub gravi obligatione, sed potius ut consilium insinuetur; dum certe praesumuntur, saltem ut plurimum, parentes remittere filiis hanc obligationem, ne filii iterum in Dei offensam incurrant.

35. - Si contra confitentur *parentes*, primum interrogentur, si negligentes fuerint in filiis educandis, non curando ut doctrinam christianam illi docerentur, ut Sacro interessent, sacramenta frequentarent, pravos socios et personas alterius sexus vitarent. — Item, eos interroget, si scandalo fuerint illis, in eorum praesentia blasphemando, etc.; si de excessibus eos non corripuerint, et praecipue, quando aliquid furati sint; si permiserint, ut sponsi suarum filiarum domum accederent; et potissimum, si filios secum in eodem lecto retinuerint; aut permiserint pueros et puellas simul dormire; item, si omiserint alimenta necessaria filiis ministrare; si modis injustis coegerint filios ad statum matrimonialem suscipiendum, vel ut sacris initiarentur, aut aliquam religionem inviti ingrederentur; nam hoc agentes graviter peccant. Sed de hoc parentes plures nullum sibi scrupulum faciunt; et hinc filiis perniciosae et Ecclesiae maximum detrimentum evenire solet.

Interroget etiam *dominos*, si famulos suos corripuerint, cum blasphemabant aut praeceptum paschale non implebant, aut Sacro non intererant, aut inhoneste loquebantur, praecipue messis et vindemiae temporibus. Domini enim, cum possunt, tenentur impedire scandala quae tunc committuntur.

Interroget etiam *viros*, si familiae alimenta ministraverint; *uxores*, si viros ad blasphemias provocaverint, et si eos debito matrimoniali defraudaverint. Plerumque de hoc interrogentur uxores; quia multoties propter hoc solum damnantur, et in causa sunt cur etiam viri damnentur, qui, cum observent sibi denegari quod debetur, ad mille scelera effrenati decidunt. Nihilominus in hac interrogatione verbis modestioribus, quantum fieri poterit, utetur, v. gr.: *Esne obediens tuo viro etiam in rebus ad matrimonium spectantibus*; aut: *Habes forsitan aliquem scrupulum qui te mordet circa matrimonium?* — Sed haec interrogatio, ut plurimum, omittatur cum uxoribus quae vitam spiritualem profitentur.

36. - Circa QUINTUM PRAECEPTUM, interroget poenitentem: 1°. Si aliquod grave damnum proximo appetiverit, aut de illius damno se oblectaverit. — Et hic notetur quod, si aliquis suo inimico diversa mala exoptaverit, ex. gr. mortem, infamiam, paupertatem, etc., tenetur omnia declarare; et sunt diversa peccata numero distincta, cum ea voluit efficaciter illi inferre; aut si speciatim et in particulari optavit ut haec illi acciderent. Aliter autem, ut dicunt probabiliter multi DD. (*Lib. V, num. 50, Qu. 5*), si optaverit mala illa sub uno genere mali, nempe ut media ad ruinam appetitam inimico.

Et hic est confusio confessoriorum in discernendo, an imprecationes quae rudibus esse solent usuales, fuerint peccata mortalia an venialia.

In hoc oportet interrogare in primis poenitentem, an in illo actu desideraverit deliberare ut illae succederent. Sed hoc non sufficit ad certum iudicium faciendum. Qua de re opus est ut postea interroget, si imprecatus fuerit in extraneos an in propinquos, quia in hos (praecipue in filios, conjuges aut parentes) raro animus pravus adest. Postremo oportet interrogare de causa, cur eas imprecationes protulerit; dum si causa gravis aut fervens ira intercesserint, facile est, tunc etiam pravum desiderium interfuisse. — Caeterum non sufficit poenitenti, ad excusandas imprecationes, dicere quod tantum in illo actu, ut evenirent cupiebat; quia hoc jam suffi-

Viri de alita familia.

Uxores plerumque de debito conjugali.

Sed modestissime.

Rogetur poenitens de gravi damno illius optato.

Num vere optaverit.

Cuinan optaverit.

Et quare.

Falsa poenitentis excusatio.

Sed aequa imponatur satisfactio.

Parentes rogentur de religiosa educatione,

de scandalis datis,

de correctionis omissione,

de coactione circa vocationem.

Domini de correctione famulorum.

cit, ut in illo actu commissa sit culpa gravis. Unde confessarius tunc requirat de numero et iudicet de eis, saltem ut coram Deo sunt: et quem recidivum in eo vitio reperit, non absolvat, nisi prius resipuerit aut extraordinarium doloris signum dederit.

37. - 2°. Interroget si in proximum intulerit injurias graves et an coram aliis; quia tunc tenetur coram ipsismet restituere illi honorem ablatum, veniam ab eo petendo, aut aliis reverentiae signis (*Lib. III, n. 984*); dummodo prudenter non praesumatur injuriis affectus totum remisisse, aut illam publicam satisfactionem recusare, ne apud se rubor et apud alios memoria injuriae acceptae renovarentur; aut nisi timeretur, ne illo satisfactionis actu iterum odio excitaretur (*n. 988*).

Si autem injuria fuit secreta, etiam secreta tenetur veniam postulare, secundum veram sententiam (*Lib. III, n. 985*). Attamen advertendum est, injurias, quibus ad invicem se onerant rudes, licet in se essent graves, nihilominus non esse semper graves inter hujus generis personas, ut cum se appellant latrones, veneficas, meretrices; quia ipsaemet non multi haec faciunt, nec qui eas audit, fidem praestat; excipe, si nominarent res particulares et complices.

Interroget item, si discordias excitasset, zizania disseminando et referendo uni, quae ab alio audivit.

38. - Denique interroget si odio aliquid habuerit et ei signa communia amicitiae negaverit.

Et hic expedit, illius Dubii, quod inter DD. movetur, meminisse: *Utrum offensus offensori teneatur remissionem facere?*

¹ Tr. 21, cap. 6, n. 18.

38. - a) Seu « pronos ad vindictam » ut indicat italicus textus.

b) Quae in hoc num. habet S. Alphonsus de remissione injuriae, ab ipso postea transcripta fuerunt fere ad verbum in *Hom. Ap., tr. 4, n. 17* (Cfr. hunc textum in Theologia morali, *lib. 2, n. 29*, not. b). Sed in *tr. ult., n. 23*, eandem tractans quaestionem, lectorem remittit ad *tr. 4, n. 17*, addens tamen: « Advertendum hic quod dicit Tournely [*Dec., cap. 1, art. 3, sect. 3, concl. 3, qu. 4*], nempe quod offensus recte potest velle injuriae satisfactionem, si secus familia infamia notata

Salmant. ¹ dicunt, offensum teneri quidem ad remissionem injuriae, non autem publicae poenae, quia haec in reipublicae bonum redundat.

Speculative loquendo, sententia vera est; sed in praxi nunquam mihi fuit animus absolventi aliquem istorum qui dicebant, se parcere inimico, sed velle ut justitia suum locum haberet, ut scelesti digna factis suis reciperent. Nunquam enim mihi suadere potui, quod hujusmodi, qui quandoque peccatis onerati accedunt, tam ament bonum commune et justitiam (non jam in alios delinquentes, sed solum in suos offensores), ut animus eorum sit penitus ab omni vindictae affectu alienus. Unde in istis facillimum est, ut dicunt multi alii DD. (*Lib. II, n. 29, v. Licet*), eorum affectum ad bonum commune esse speciosum praetextum simulandi desiderium propriae vindictae.

Attamen puto, posse absolvi injuriis affectum: — *primo*, si vellet jam remissionem facere, sed praetenderet juste satisfieri in damnis quae passus est; dummodo offensor non ita esset pauper, ut omnino solvendo non esset; — *secundo*, si remissionem faceret sub conditione, ut offensor longe abesset a regione, aut quia [offensus] filios aut fratres, aetate provectos, vividos ^{a)} habet, aut quia offensor esset ita insolens et ad rixas proclivis, ut prudenter timeret, propter sui animi imbecillitatem, illius petulantiam non posse suffere ^{b)}.

39. - Circa SEXTUM et NONUM PRAECEPTUM:

P. Interrogentur de *cogitationibus*, num desideraverint aut morose delectati fue-

Speculative, offensus potest exigere poenam.

Practice res valde periculosa.

Sed potest velle resarciri,

aut longe fieri offensorum.

remaneret. Item advertit S. Thomas, *2a 2ae, qu. 108, art. 1*, quod juste potest postulare offensoris animadversionem, aut ad cohibendam ejus petulantiam, aut ad consulendum communi tranquillitati. « Si vero, ait Sanctus, intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod pervenitur per poenam peccantis, puta, ad emendationem peccantis vel saltem ad cohibitionem ejus et quietem aliorum et ad justitiae conservationem... potest esse vindicta licita ». Sed circa hoc punctum de conservanda justitia, quod plerumque innunt offensi, magna vigilantia

Rogetur poenitens de pravis cogitationibus voluntariis.

rint de rebus inhonestis; et an plene ad eas adverterint et consenserint. Deinde, num concupierint puellas aut viduas aut nuptas, et quid mali cum illis se facturos intenderint. — In quo advertendum quod rustici, communiter loquendo, existimant majus peccatum stuprum quam simplicem fornicationem. E contrario nesciunt malitiam adulterii; ideo cum iis qui hujus vitii consuetudinem habent, non expedit eos monere de adulterii malitia, cum praevidetur monitio parum profutura, sed tantum effectura ut poenitens duplici peccato peccet, si carnis concupiscentiis non resistet.

Quomodo exquirendas earum numeros.

De his autem cogitationibus, quibus assentiti sunt poenitentes, sumendus est numerus certus, si haberi potest; sin autem, exquiratur quoties in die vel hebdomada vel in mense cogitationibus consenserit. Sed si nec etiam id explicare possint, interrogentur, num concupierint singulas mulieres quae sibi occurrerunt vel in mentem venerunt; aut num habitualiter turpiter de aliqua in particulari cogitarint, nunquam pravis consensibus resistendo; et an semper illam concupierint, vel an tantum quando ipsam aspiciabant.

De medijs ad exsequenda desideria.

Demum interrogentur etiam, num media apposuerint ad malas cogitationes exsequendas; nam, ut diximus in Libro (*Lib. V, n. 32*), tunc illa media, etsi indifferentia, a malitia interna informantur, et ideo explicanda ut peccata externa sive opera incepta ^{a)}.

Circa turpiloquia:

40. - II°. Circa *verba obscoena* interrogentur:

rogetur de scandalo,

1°. Coram quibus et quoties ita locuti sint, ratione scandali: an coram viris aut feminis, uxoratis aut non, pueris vel adultis. Facilius enim scandalizantur puellae et pueri quam adulti, praesertim qui in hoc vitio sunt habituati.

de verbis prolatis,

2°. Quae dixerint verba: an, v. gr. nominarint pudenda sexus a suo diversi. Hoc enim difficulter excusatur a mortali.

de motivo turpiloquii,

3°. Num verba protulerint ex ira vel joco; nam ex ira difficiliter aderit compla-

centia et scandalum. Caveat confessarius ab absolvendis hujusmodi recidivis in colloquiis turpibus, quamvis dicant, se ea protulisse ex joco, nisi prius emendentur vel signum extraordinarium doloris afferant.

de sui jactantia,

4°. Num jactaverint se de aliquo peccato. Tunc enim tria peccata frequenter concurrunt, scilicet magnum scandalum audientium, jactantia de malo commisso, et complacentia de peccato narrato: ideoque interrogandi sunt, de quo peccato in specie se jactarint (*Lib. V, n. 26*).

de turpiloquiis auditis.

Interrogentur etiam an delectati sint audire alios inhoneste loquentes, et an tunc adverterint ad correctionis praecipuum, putantes eam profuturam.

Circa opera, quaeratur de specie, numero et occasione.

41. - III°. Circa *opera* interrogentur quaecum rem habuerint; num alias cum eadem peccarint; ubi peccatum fuerit patratum (ad occasiones removendas); quoties peccatum consummatum, et quot actus interrupti adfuerint seorsim a peccato; num peccato multum ante consenserit: nam tunc actus interni interrumpuntur, juxta dicta *Lib. V, num. 36 et seqq.*; et tunc expedit formare iudicium, toties multiplicata fuisse peccata, quot morulae somni, distractionis, etc. adfuerint, prout sunt coram Deo, tantum interrogando de temporis duratione in peccato. Secus, si malum propositum fuerit conceptum per duos vel tres dies ante consummationem peccati, et intra illud tempus non fuit retractatum, quia tunc sumitur pro uno numero peccato; vide dicta *ibid.*

Moneatur de tactibus separatis.

Se polluentes interrogentur etiam de tactibus impudicis separatis a pollutionibus et moneantur, eos esse mortalia. Item, interrogentur an concupierint vel an delectati fuerint de copula cogitata cum aliqua vel pluribus mulieribus aut pueris; tunc enim tot peccata distincta committunt.

Quid, de coitu inter crura aut brachia mulieris.

Item, adverte quod, si quis coiret inter crura aut brachia mulieris, praeter peccatum contra naturam committeret fornicationem inchoatam sive affectivam, ut

utendum est confessario, quia, in praxi, ut loc. cit. diximus, faciliter in eo desiderio justitiae latet propria vindicta ^{a)}.

39. - ^{a)} Si, nimirum, postea peccatum non consummetur, ut explicat S. Doctor, *lib. 5, n. 42*.

dicunt communiter Filliuccius ^{a)}, Tamburinius ¹, Holzmann ², Sporer ³, etc. (*Lib. III, n. 466, v. Infertur 3*). Unde hic duo patret peccata diversae speciei, unum contra naturam in effectu, alterum fornicationis in affectu.

Quid, circa peccata conjugum.

Circa autem peccata conjugum respectu ad debitum maritalitatis, ordinarie loquendo, confessarius non tenetur nec decet interrogare nisi uxores, an illud reddiderint, modestiori modo quo possit, puta: *an fuerint obedientes viris in omnibus*. De aliis taceat, nisi interrogatus fuerit. — Quae autem liceant, et quae vetentur inter conjuges circa idem debitum, vide quae fuse dicta sunt in Opere, *Lib. VI, ex n. 900*.

Rogetur poenitens de furto.

42. - Circa SEPTIMUM PRAECEPTUM, interroget si aliquid ab alio surripuerit; et a quo, et an ab uno aut pluribus; an solus, an cum aliis, et an semel an pluries: quia si qualibet vice materiam gravem sumpserit, qualibet vice peccavit mortaliter.

Furtula coalescere possunt.

Si vero materiam parvam sumpserit singulis vicibus, tunc non peccavit graviter, nisi cum ad gravem materiam advenerit; dummodo a principio animum non habuerit perveniendi ad materiam gravem. Sed cum materia jam facta est gravis, licet ille graviter non peccavit, tamen sub gravi tenetur ad restitutionem (*Lib. III, n. 553*), saltem illius ultimae quantitatis, quae materiam gravem constituit (*ibid. in fine*).

Gravitas in furtis minutis.

Notandum tamen plus materiae ad constituendam gravitatem in furtis minutis, et majorem requiri, si a diversis sumantur; unde dicitur, quod in furtis minutis, quae pluribus vicibus diversis facta sunt, duplum requiritur (*Lib. III, n. 530*). Et si inter ea notabile intercessit tempus, duorum nempe mensium, tunc furta probabiliter non coalescunt in materiam gravem (*ibid.*).

¹ Method. confess., lib. 2, cap. 7, § 10, num. 64 (edit. Venet. 1726). — ² De Praecept. decal., n. 720 ad 4 (edit.

Probabiliter autem, qui fructus ederent in aliorum vineis, dummodo non sint rari et magni pretii, possunt excusari, saltem a peccato gravi ^{a)}, si foras non exportant in magna quantitate (*Lib. III, n. 529, Qu. 2*). In hoc enim rerum genere quae valde sunt expositae, major quantitas ad gravem materiam constituendam requiritur (*loc. cit., v. Plus requiritur*).

Interdum excusantur: edentes fructus in aliena vinea,

Et hac ratione facilius possunt excusari famuli et famulae, quae sibi a dominis sumunt res comestibiles; modo non sint in magna quantitate et extraordinariae (*Lib. III, n. 545*).

famuli edulia sumentes,

Neque condemnari debent de peccato gravi, qui ligna incidunt aut pecora ad pastum ducunt in agros communitatis, licet prohibitum sit; quia tales prohibitiones censentur esse pure poenales (*Lib. III, n. 529, Qu. 1 et n. 614, v. Qui in loco*).

ii qui bonis communitatis utuntur.

Gravitas autem materiae commensuratur a qualitate personae, cui illatum est damnum; sed hoc fusius discussum est in Opere, *Lib. III, n. 527*. — Cum autem furta fiunt a filiis aut ab uxoris, requiritur multo major quantitas, ut sint grave peccatum; et raro hi tenentur sub gravi obligatione ad restitutionem (*Lib. III, n. 539 et 543*).

Mensura gravitatis furti.

43. - Certus factus de gravi poenitentis obligatione, confessarius inspiciat si poenitens valeat restituere, licet cum aliquo incommodo: et eum non absolvat, nisi prius restituat, licet ille signa extraordinaria emendationis exhibeat (*Lib. III, n. 682, Qu. 1*). Bona enim sunt quidam sanguis, qui a venis non eruitur nisi cum magna vi et dolore. Unde, si restitutio non fit ante absolutionem, cum difficultate maxima fiet postea, ut experientia admodum docemur. Potest excipi tantum aliquis poenitens, qui ita meticulousae conscientiae esset, ut de eo non sit dubitandi locus.

Si poenitens restituere debet et valeat, non absolvatur ante restitutionem.

Exceptio.

Campodun. 1787). — ³ Theol. mor., part. 4, cap. 3, n. 636 (edit. Venet. 1781).

41. - ^{a)} Filliuccius, *Morales Quaest., tr. 30, n. 135* (Lugdun. 1633) speciatim hunc casum non habet. Dicit solum « omnes mollities esse ejusdem speciei; sive enim sint procuratae... proprio, sive alieno adminiculo extrinseco, nulla est specifica diversitas... Semper est

una ratio voluntariae seminationis procuratae absque concubitu ».

42. - ^{a)} Haec restrictio « saltem a peccato gravi » invenitur posita nec in Theologia morali, *loc. cit.*, nec in *Hom. Apost., tr. 10, n. 24*.

Interdum differenda restitutio.

Dixi: cum aliquo incommodo; quia, si ille restituendo non esset, quin in gravem necessitatem se conjiceret, id est, quin a statu suo, quem juste acquisivit, decidat, tunc ille potest differre restitutionem, dummodo creditor non sit in gravi necessitate. Immo, licet creditor sit in gravi necessitate, probabiliter nec etiam tenetur debitor ad restitutionem, cum ipse pariter in gravi necessitate reperitur, et per restitutionem constituendus esset in necessitate quasi extrema. Hoc tamen intelligitur, modo res ablata non exstet in specie, et modo creditor praecipue non redactus fuerit ob illud furtum in eam gravem necessitatem (Lib. III, n. 703, Dub. 1).

Quid interrim facendum.

Curetur saltem tunc, nempe cum potest differri restitutio, suadere poenitenti, ut identidem paulatim restituat, aut aliquem laborem faciat, aut aliquod donum aliquando creditori offerat.

Pauca de restitutione delibantur.

44. - Possibile hic non est, omnes doctrinas scitu circa hanc materiam restitutionis necessarias, quae est ita late patens et implicita, iterum repetere. Observetur propterea, quod fusi in Opere actum est. Solummodo hic lubet pauca annotare, quae frequenter accidunt, et quae magis ad praxim pertinent.

Modo fures tenentur in solidum.

Et 1º. Cum aliquis in comitatu aliorum furatum ivit, ad iudicium formandum, si ipse ad totum damnum teneatur an non, distinguendum est: Si ille mere a sociis inductus fuit, et sine ipso jam furtum accidisset eodem modo quo accidit, non tenebitur ad aliud restituendum, quam quod ille surripuit. Si autem concorditer (alternis sibi animos incitantibus) ad furandum iverint, tunc quisque tenetur in solidum ad restitutionem (Lib. III, n. 579, v. Quaeritur).

sed in praxi de hoc non moneantur.

Ita in theoria. Sed in praxi rudes, praesertim illi qui parum sunt meticulosae conscientiae, difficulter suaderi possunt, se teneri ad restituendum quod ab aliis acceptum est; et contra, domini ipsi contenti sunt de portione illorum, ob idipsum quod, si obligantur ad totum, faciliter restituere omittent, non solum quod alii acceperunt, sed etiam quod acceperunt ipsi.

Propterea confessarius ei scire faciat, se teneri ad restitutionem, quin explicet quantitatem, restituere faciens quantum sua illius conscientia dictat (Lib. III, n. 579, v. Advertendum; et auctor Istruz. per li confessori di terre e villaggi¹).

2º. Advertendum, neminem teneri ad damnum illatum restituendum, si nihil sibi utilitatis evenit, si illud damnum saltem in confuso non praevitit (Lib. III, n. 613, in fine), aut nisi per iudicis sententiam ad damnum reficiendum mulctatus fuerit (Lib. I, n. 100, v. Quaero et Lib. III, n. 554, in fine).

3º. Si furtum est incertum, nempe si incerta est persona, cui illatum est damnum, obligandus est poenitens ad restituendum, aut Missas celebrare faciendo, aut eleemosynas pauperibus aut piis locis elargiendo (Lib. III, n. 589, in fine); et si ipse pauper est, potest sibi aut suae familiae applicare (Lib. III, n. 672).

Sed si persona est certa, debet huic fieri restitutio. Quare mirum quidem est, tot reperiri confessarios tam imperitos, qui, cum sciatur quis sit creditor, poenitentibus imponunt, ut de re restituenda eleemosynas erogent aut Missas celebrare faciant. In eo casu ego hanc defendi sententiam (Lib. III, n. 704, v. Quid si): poenitentem iterum teneri ad restituendum, quia fur in omnibus casibus etiam fortuitis, debet reddere dominum indemnem, nec acquiescere potui opinioni diversae. Dixi dumtaxat (Lib. III, n. 534, Qu. 2) quod, si furta essent minuta, licet simul unita ad magnam summam advenierint, et etiamsi domini essent certi, sed diversi, tunc excusarem a peccato gravium qui vellet restituere pauperibus, propter rationem ibi allatam; et etiam a veniali, si rationabilis causa adesset, prout si restitutio fieri non posset dominis sine notabili incommodo, aut si aliqui pauperes in ea essent necessitate, ut praesumerentur domini consentire, ut illis fieret restitutio (Lib. III, n. 595, in fine).

Si quis fraudem multis civibus, sed incertis, fecerit per furta minuta, ex. gr. vendendo vinum, oleum, etc., mensura detracta aut pondere imminuto, ego de-

Requisita ut quis teneatur ad damnum resarcendum.

Si dominus sitignotus, cuiusdam restituendum.

Si est certus, ipse est restituendum.

Modo excipiuntur furta diversisfacta.

Venditor cives defraudans, ipsis restituat.

Limitatio.

Alienum licite retinetur ex consensu praesumpto domini.

Donans, in memor debiti, liberatur.

Requisita ut quis debeat sub gravi damnum restituere.

In dubio, melior est conditio possidentis.

Interdum omittatur monitio de restitutione.

fendi teneri ad restituendum ipsismet civibus (aut pretium minuendo aut pondus vel mensuram augendo), et non jam pauperibus loci, ut alii permittunt; licet, ut jam supra dixi, si pauperibus daret, non peccaret graviter, et ne venialiter quidem, si justa causa accederet (Lib. III, n. 595).

4º. Notandum quod, si quis rem alienam sumpserit aut retineret cum praesumptione, quod, si a domino eam peteret, libenti animo eam ipsi donaret, is non debet obligari ad restitutionem (Lib. III, n. 700, v. Quaeritur hic 1).

5º. Neque debet obligari ad restitutionem, qui immemor debiti suo creditori donum mere gratuitum praebuit (Lib. III, n. 700, Qu. 2).

6º. Advertendum quod, ut poenitens teneatur ad restitutionem sub culpa gravi, cum res ablata jam consumpta est, et ille ditior non est factus, opus est primo, ut intercesserit culpa gravis interna contra justitiam commutativam (Lib. III, n. 550). Praeterea requiritur ex sua parte, ut actio externa, sive influxus, sit damni causa efficax (n. 584); et insuper, ut hic influxus sit complete sive graviter injustus (n. 551); et ut habeatur moralis certitudo, quod ille talis fuerit (n. 562 et 658). Hoc est id quod ad acceptionem pertinet.

Circa autem retentionem rei, cum poenitens pro se habet probabilem opinionem cum legitima possessione, non potest a confessario obligari ad restitutionem (Lib. I, n. 83, v. Nescio autem). Immo qui incoepit possidere in bona fide aliquam rem, post diligentiam factam ad veritatem inveniendam non tenetur ad aliquid restituendum, nisi certus fiat de jure, quod proximo competit, ut pluribus locis probavi (Lib. III, n. 547, v. Et hoc et n. 669).

Quod si restitutionis obligatio esset certa, sed poenitens maneret in bona fide si confessarius certe praevideret correctionem non profuturam, tunc debet eam omittit, ne per ipsum fiat ut, quod est peccatum materiale, evadat formale cum pernicie illius animae, ut dicunt DD. (Lib. VI, n. 614, v. Infertur 2). - Vide dicta supra, cap. I, n. 8 et 9.

Denique quoad obligationem restitutionis ratione contractus, oportet alios con-

sulere, libris studere, et postea decidere. Reliquum est ut hic advertatur quod, si reperiantur aliqui contractus usu per longum tempus recepti in aliqua regione, ubi praecipue missiones factae sunt, confessarius non debet eos condemnare, nisi prius omnibus inspectis circumstantiis: siquidem primo aspectu multi contractus apparent usurarii aut injusti, sed postea melius rebus perpensis tales non sunt habendi. - Circa autem bonorum praescriptionem observa Lib. III, ex n. 504.

45. - Circa OCTAVUM PRAECEPTUM: Primo interrogetur poenitens, si aliquem infamaverit; et si id effecerit falsum delictum ei imponendo aut verum patefaciendo; et, cum delictum est verum, si illud erat occultum aut publicum in aliquo loco, fama aut iudicis sententia. - Item interroget, si infamaverit coram uno an pluribus; et coram quot; item, si divulgaverit factum, ut a se cognitum an ab aliis auditum.

Circa autem famae restitutionem, si delictum quod est patefactum, erat falsum, qui infamiam intulit, tenetur se retractare. Si vero delictum est verum, debet infamiae illatae prospicere meliori modo quo potest, sine mendacio: dicat ex. gr.: hallucinatus sum, me fefelli, erravi. Alii etiam admittunt, posse dici: Mentitus sum, aequivocando, dum omne peccatum est mendacium, ut dicitur in Scripturis. Ego soleo dare consilium, ut dicant: E capite meo hoc erui (vulgo: me l'ho cacciato di capo), etiam aequivocando, quia omnia verba e mente (pro qua accipitur caput) procedunt. - Quod si unquam famae restitutio probabiliter iudicaretur majus damnum quam utilitatem infamato allatura, quia praesumitur res ab hominum memoria effluxisse (ut praesumitur, cum famae obtrectatio multo abhinc tempore accidisset et inde de hac nulla amplius facta est mentio), tunc satius est occasionem captare infamia notatum laudandi in aliqua ejus virtute, et eum in bonam aliorum opinionem ponere, quam in memoriam revocare res praeteritas hac famae restitutione.

Confessarius procuret ut hujusmodi famae compensationes, cum commode fieri possunt, ante absolutionem fiant, quia

Circa contractus, consulere, studere et decidere.

Monitum pro praxi.

Rogetur poenitens de detractionibus et calumniis.

Calumniator se retractare tenetur.

Detractor famam restituit, meliori quo possit modo.

Interim, si possibile, differatur absolutio.

¹ Is est Jorio, cap. 8 v. Ma per dare.

postea difficulter adimpletur; licet haec minus difficultatis habeant quam pecuniae restitutio.

Quid sit proprie detractio.

Denique hic advertatur, quod proximi delictum patefacere tunc proprie detractio dicitur et est peccatum, cum intenditur, ut ait S. Thomas¹, famam alterius denigrare; non autem, cum intenditur aliquod damnum vitare; ut esset parentes, dominum, praelatum, certiores facere, ut reus emendetur aut aliorum damno consulatur: modo horum damnum esset magni momenti aut non longe minus damno infamia notati. Observetur id quod habetur in Opere, *Lib. III, n. 968*.

46. - Circa debitum restituendi alicui honorem ablatum, propter contumeliam ei irrogatam, jam actum est in praecepto quinto *n. 37*.

Monitum de judiciis temerariis.

In hoc praecepto octavo DD. etiam agunt de *judiciis temerariis*. Multi rudes se accusant, se male de aliquo sensisse. In hoc opus est advertere: 1° quod, cum motiva sufficientia adsunt sic iudicandi de aliquo facto, iudicium non est temerarium, sed justum, et propterea culpa caret; — 2° quod plerumque haec non sunt iudicia, sed suspiciones, in quas domini et patresfamilias aliquando tenentur induci, ut aliquod peccatum impediatur, ex. gr. ne servi furentur, ne filiae peccent cum viris versando, etc. — Tantummodo eos de hoc moneat, ne hujusmodi suspiciones sine necessitate cum aliis conferant^{a)}.

47. - Reliquum esset sermonem facere DE PRAECEPTIS ECCLESIAE; sed de iis, nempe de obligatione audiendi Missam et de non laborando die festo, jam satis supra diximus *n. 32 et 33*.

Quoad jejunium:

Circa *jejunium* autem, tria in confessarii memoriam revocamus:

¹ 2^a, qu. 73, art. 2.

1° Non omnes labores excusare a jejunio, sed eos dumtaxat, qui multam corporis agitationem causant (*Lib. III, n. 1041*).

Non omnis labor excusatur.

2° Operarios iis solis diebus excusari a jejunio, in quibus actu laborant, aut cum sperant crastina die^{a)} se laboraturos, et non posse, nisi die praecedenti comedant (*Lib. III, n. 1044*).

Cessans ab opere uno die excusatur.

3° Non sufficere ad jejunium satisfaciendum extra prandium et coenam non comedere, aut vespere minus solito coenare, ut falso multi credunt. Jejunium enim importat unicam comestionem facere in die^{b)}; et vespere aliud non permittitur quam simplex collatiuncula octo unciarum juxta communem consuetudinem, aut ad plus decem unciae possunt concedi illi qui ob majorem exigentiam usus fuisset majori quantitate ordinariam excedente (*Lib. III, n. 1025*).

In quonam consistat jejunium.

Pauperes vero, quibus mane non fuisset cibus sufficiens, et non possunt sustentari sola collatiuncula serotina, hi excusantur (*Lib. III, n. 1033, 2*). Quod si vespere hi haberent sufficientem cibum, dicunt DD., hos teneri ad jejunium advertendo coenulam ad meridiem; sed multi alii hoc negant^{c)}, quia hujusmodi jejunium incommodo extraordinario esset illis. Observentur quae in Opere habentur (*Lib. III, n. 1034, v. An autem*).

Pauperes quando excusantur.

Postquam tale examen a rudibus exegerit, quomodo postea confessarius se gerere debeat, ut disponat poenitentem ad dolorem et adjungat poenitentiam, jam supra actum est, *n. 10 et 11*. — Sed ante omnia advertat, tale examen non negligendum, ubi cognoscitur opus esse; quia invenitur confessariorum major pars in hoc puncto deesse.

Conclusio capituli.

46. - ^{a)} Unde S. Doctor, *Hom. Apost., tv. ult., n. 29*, ait: « Circa hoc octavum praeceptum non est necesse, ut interrogetur poenitens, an temere judicaverit ».

47. - ^{a)} Loquens de illis operariis, S. Alphonsus, *lib. 3, n. 1044*, dicit: « Ii qui uno vel altero die non laborant non tenentur

jejunare... [nisi] manifeste ipsi grave incommodum ex jejunio non sustinerent ».

^{b)} Sed vide *lib. 3, n. 1024*, not. *a*, ubi, de collatiuncula matutina, datur responsum S. Poenit. diei 21 Nov. 1843.

^{c)} Et quidem « valde probabiliter », ait S. Doctor in Theologia morali, *loc. cit.*

titulo suae imbecillitatis. Ista (ait Sanctus) malitiosa est humilitas et inventus amoris proprii, qui sub hoc specioso praetextu propriam quaerit tegere recordiam. — Subdit quod Deus, cum aliquod nobis talentum donaverit, juste petit a nobis ut illud exerceamus. Quapropter, qui eo utitur et parat, ille magis humilem se ostendit. Superbi quidem causam habent, ut nullum suscipiant opus, quia tales in seipsis fidunt. Humiles contra magnanimi sunt, quia non proprias perpendunt vires, sed in Deo confidunt, cui placet in nostra infirmitate suam omnipotentiam extollere; unde concludit, quod humiles omnia aggredi possunt.

51. — II°. Si accedit ad confitendum aliquis *confessarius*, de cujus idoneitate prudenter dubitatur, interrogetur: an studio sufficientem operam dederit, et an studere pergat; nam, ut diximus, *n. 18, in fine*, ad bene exercendum officium excipiendi confessiones non satis est aliquando studuisse. — Item, an absolverit eos qui manebant in occasione proxima peccati, aut erant recidivi, nec extraordinaria signa suae dispositionis afferebant.

Si unquam talis confessarius aliquam poenitentem sollicitasset ad turpia, interrogetur an sciat, se non posse Sacrum facere; quia a Summo Pontifice Benedicto XIV sollicitantibus imposita est inhabilitas perpetua et Papae reservata, quae, ut ostendimus in Opere (*Lib. VI, n. 705*), ante omnem sententiam incurritur ^{a)}. — An autem haec incurritur etiam ab ignorantibus? Observa, quae dicuntur in eodem Opere, loco citato ^{b)}.

52. — III°. Si accedit *parochus*, interrogetur:

1°. An attendat ad debitas correptiones erga subditos, praecise erga eos qui aliquo tenentur odio, aut cum aliqua tur-

pititer conversantur, aut domos sponsarum frequentant. Et de hac materia loquendo, huiusmodi parochus valde advertatur ad non accipiendas promissiones mutuas matrimonii, nisi parum ante quam nuptiae sint contrahendae, ut prudentes parochi agunt; alioquin omne tempus illud usque ad matrimonium peccatorum tempus erit.

2°. An invigilet, ut sui subditi absque exceptione personarum paschale impleant praecceptum. Quot personas in missionibus invenimus, praesertim majoris existimationis, quae per multos annos praecceptum implere omiserunt, quin parochus eas admonuerit et opportuna adhibuerit media ad ipsarum resipiscentiam.

3°. An sacramenta ministraverit (praecipue Poenitentiae) in periculo mortis, aut cum requisitus fuerit, per seipsum (*Lib. VI, n. 623, v. Resp. 2 et resp. 3*). Dico: *per seipsum*, quia, cum ipse potest, non satisfacit, illa per alios ministrando (*Lib. IV, n. 127, Dub. 3, v. Hinc*).

4°. An moribundis debitam praestiterit assistentiam.

5°. An in dominicis conciones habuerit. Etenim parochus, cum non est legitime impeditus, omittendo concionari per mensem continuum, aut per tres menses discontinuos intra annum, a DD. non excusatur a gravi culpa (*Lib. III, n. 269, v. Hic obiter*).

6°. An debitas largitus sit eleemosynas, habens beneficium pingue, congruam excedens.

7°. An attenderit ad instruendos in doctrina christiana pueros et rusticos circa mysteria fidei et media ad salutem; praesertim, an instruxerit rudes circa dolorem peccatorum necessarium ad obtinendam absolutionem; necnon pueros circa communionem, aetate qua iam ad eam sunt idonei, nimirum ordinarie loquendo ab anno decimo usque ad duodecimum ^{a)}, vel ad

speciatim quoad praecceptum paschale;

de datis attestationibus.

de administratione sacramentorum;

de cura moribundorum;

de praedicatione;

de eleemosynis;

de tradita doctrina christiana;

Episcopus interrogatur:

de ordinandorum examine;

de confessariorum approbatione;

summum ad decimum quartum (*Lib. VI, n. 301, v. Sed hic*). Sciendum enim, S. Carolus Borromaeum suis parochis praecipisse, ut ad communionem idoneos redderent pueros, statim ac ad decimum annum pervenissent (*ibid.*). At quidam parochi renuunt etiam pueris, qui ad annum pervenerint duodecimum, Eucharistiam ministrare. Et cur? Ut incommodum effugiant illos instruendi.

8°. Interroget sedulo an facile et ob humanos respectus attestaciones in scriptis dederint initiandis necessarias, ut illi possint ordines suscipere.

In hoc enim oportet ut parochi non sola notitia negativa sint contenti, cum debeant habere positivam de ipsorum probitate et sacramentorum frequentia; et ideo tenentur particulariter de his omnibus certiorari. Quandoque inveniuntur ordinandi mille culpis onerati, qui vix semel in anno communionem acceperint, immo qui etiam praecceptum paschale omiserint; et deinde audacter attestaciones parochi praesentant de morum honestate et sacramentorum frequentia. Isti jam postea ordines suscipiunt et scandalum fiunt populo; et de omnibus ipsorum flagitiis parochus equidem rationem Deo reddere debet; nam episcopi in hoc parochis credunt. Sed episcopi seduliores fidem non praestant parochis in hac materia tam gravi, a qua salus pendet populorum.

53. — IV°. Si accedit *episcopus* negligentis conscientiae, confessarius interroget:

1°. An debitam adhibeat diligentiam (praeter scientiae examen) in se certiorando de positiva probitate ordinandorum, prout sacri canones, Tridentinum et Apostolus [I Tim. v, 22] imponunt, minime acquiescendo parochorum attestacionibus quae, ut diximus, ut plurimum aut falsae sunt aut suspectae.

2°. An approbet ad confessiones sacerdotis sat in moribus et doctrina exper-

tos: aliter illi plus damni quam utilitatis afferent.

3°. Quomodo reditus mensae expendat et applicet. Ut enim probavimus (*Lib. III, n. 490, IV et seqq.*), episcopi, dempta honesta sua sustentatione, reliqua tenentur pauperibus elargiri.

4°. Quomodo residentiae obligationi satisfaciatur. Etenim nec etiam per tres menses a Tridentino concessos ipse a sua dioecesi potest abscedere, ut Pontifex Benedictus XIV declaravit, si ex futuri causa sive ob meram oblectationem abesset.

5°. Quomodo invigilet ad inquirenda suarum ovium scandala, ut ipsa reparet meliori modo quo poterit, implorando etiam subsidium brachii saecularis, si oportet.

6°. Interroget quomodo se gerat in bono exemplo exhibendo. Certe enim praelatus speciali modo tenetur exemplarem se praebere: alioquin quomodo poterit suos ecclesiasticos corripere, puta, ne cum mulieribus versentur, neque ludos vetitos ^{a)} frequentent, si de his malum ipse tribueret exemplum?

54. — V^o. Si confitetur *monialis*, interrogetur:

1°. An aliquem defectum commiserit circa vota, praesertim paupertatis, accipiendo vel elargiendo sine licentia.

2°. An satisfecerit Horis canonicis. Opinio enim quod monialis in privato non teneatur officium recitare, non est satis probabilis, ut ostendimus, *Lib. IV, n. 142, v. Ante omnia a)*.

3°. An erga aliquem mutuam nutrierit benevolentiam periculosam, puta si adfuerint saltem verba aut litterae amatoriae. Et eo casu, si monialis familiaritatem illam nollet relinquere, constans sit confessarius in neganda ei absolutione. In huiusmodi enim familiaritatibus, licet finis positive pravus absit, semper tamen periculum urget: saltem adest scandalum

de redditibus expensis;

de residentia;

de scandalorum inquisitione;

de bono exemplo.

Monialis rogetur de votis;

de Horis canonicis;

de amicitia periculosa;

Bened. XIV, decret. S. Off. In generali Congregatione, diei 5 Aug. 1745; in Bullar. Prat. 1845, tom. 1, append., n. 8.

51. — ^{a)} Sed a sexta editione Operis (1767) S. Doctor contrarium tenuit; cfr. *Elench. 2 quaest. reform., qu. 21*.

^{b)} In textu italico S. Alphonsus absolute affirmabat hanc inhabilitatem incurri etiam ab ignorantibus; et haec sententia concordabat

cum dictis in secunda editione Theologiae moralis, *lib. 6, n. 705*. Sed jam in tertia editione declaravit, esse satis probabile hanc inhabilitatem non incurri ab ignorantibus.

52. — ^{a)} Quae hic dicuntur reformanda sunt juxta decretum, omnibus notum, S. Con-

S. Carolus Borrom., Acta Eccles. Mediolan., synod. dioec. XI, tit. 3, Monita quoad Sacram. (edit. Mediolan., 1599). — *Jus can.*, can. Nullus, dist. 24. — *Trident.*, sess. 23,

de reform., cap. 7 et 12. — *Trident.*, loc. cit., cap. 1. — *Bened. XIV*, bulla *Ad universae*, § *Quoniam vero*, diei 3 Sept. 1746 et encycl. *Grave*, § 1, diei 15 Aug. 1741.

greg. de Sacramentis, sub die 8 Aug. 1910, de prima puerorum communionem. Sic pariter immutandus est *lib. 6, n. 301*.

53. — ^{a)} Textus italicus habet « ludos charitarum ».

54. — ^{a)} Sed vide not. *f* ad *lib. 4, n. 142*.

et malum exemplum respectu aliorum. — Diana ^{b)}.

de odio; 4°. An aliquo teneatur odio in suas sorores.

de officiis particularibus. 5°. Si monialis aliquod exercet officium, interrogetur de illo particulari; puta *rotariam*, an afferat litteras aut nuntia de malo suspecta; *portinariam*, an oscitanter januam reseratam teneat, cum periculo scandali monialium aut aliorum; *abbatissas*, an debitam adhibeant diligentiam, cum viri in monasterium ingrediuntur aut morantur, aut an novis abusibus conniveant: advertendo quod, licet particulares moniales peccent leviter levem regulam transgrediendo, superiores tamen quae non curant impedire, cum possint, observantiae relaxationem, peccant in re gravi (*Lib. IV, n. 13*).

Judex interrogatur de suis officiis. 55. - VI°. Si accedit *judicis officio fungens*, interrogetur: 1° An fuerit personarum acceptor; — 2° an causas expediverit; — 3° an in judicando conveniens studium praemiserit, omiserit, vel ex aliqua animi affectione motus erga alteram ex partibus sententias dixerit.

Item, tabellio. 56. - Si autem accedit *tabellio*, interrogetur: 1° Quomodo se gerat in capiendis informationibus. — 2° an intermiserit interrogationes suggestivas; — 3° an testium depositiones diminuerit vel auxerit.

57. - VII°. Si accedit *medicus*, interrogetur:

Medicus rogetur de sua peritia; 1°. An satis fuerit versatus in studio medicinae et in praxi medendi; necnon an studium adhibeat (ut tenetur) in casibus difficilioribus qui occurrunt.

de licentiis imperitiis; 2°. An alicui impertierit licentiam edendi carnes ob merum humanum respectum sine justa causa ^{a)}.

de remediis datis; 3°. An aliquod periculosum remedium applicaverit infirmo, non adhuc de vita desperato (*Lib. I, n. 46 et Lib. IV, n. 291*).

¹ Opus morale, tom. 1, lib. 4, cap. 1, dub. 11, num. 6 (edit. Barcinonen. 1701). — *Innoc. III*, cap. Cum infirmi-

4°. An fuerit causa ut remedia acciperentur ab aliquo pharmacopola suo amico, quem tamen noverit parum esse fidelem vel peritum, aut ineptas vendere medicinas.

de cura pauperum; 5°. An attenderit ad curandos pauperes, si stipendium aliunde jam accipit ^{b)}; vel sine stipendio, si pauperes fuerint in gravi necessitate. — Trullench ¹.

de monitione infirmorum quoad confessionem. 6°. An curaverit suos monere infirmos, ut tempore debito confiterentur, juxta praecepta Pontificia.

De hoc puncto in pluribus Operis locis sermonem fecimus (*Lib. III, n. 182*, et melius, *Lib. VI, n. 664*), ubi dictum est quod Innocentius III medicis praecepit, ne alicujus infirmi curam susciperent, nisi prius ille confessus fuerit; et S. Pius V, confirmans tale praeceptum, insuper jusit ut medicus post tertium diem relinquat infirmum, nisi sciat ipsum fuisse confessum. Item mandavit ut omnes medici, antequam gradum doctoratus assument, dent juramentum observandi hoc praeceptum; idque mandatum est omnibus collegiis.

Sed Dubium fit: *Quomodo hujusmodi praeceptum et juramentum intelligantur?*

Plures DD. tenuerunt ea procedere, cum infirmitas est periculosa, vel saltem cum dubitatur an sit periculosa; et in hoc sensu dixerunt bullam S. Pii receptam fuisse. — Sed communior sententia vult quod praefatum praeceptum, quamvis non obliget in quocumque morbo levi, tamen non intelligendum tantum urgere in morbis actualiter periculosis, sed etiam in illis qui prudenter judicantur posse in posterum fieri periculosi. Et ratio est, quia Innocentius praecipit ut medicus imponat infirmo confessionem, antequam ejus curationis onus medicus suscipiat, ad hoc ne infirmus (sic loquitur Pontifex) de confessione monitus, de salute de-

tas 13, de poenit. et remiss. — S. Pius V, brev. *Supra gregem*, § 3, 6 et 7, diei 8 Mart. 1566; in Bullario Mainardi.

^{b)} Diana id non habet, loco citato a S. Alphonso, videlicet, *Resolutiones moral.*, tr. 7, resol. 21 et 22, neque in toto tr. 7, saltem in edit. Lugdun. 1650.

57. - ^{a)} Italicus textus: «Utrum alicui impertierit licentiam edendi carnes aut pra-

termittendi Officium vel Missam, ob merum respectum humanum, sine necessitate, aut saltem sine dubio quod satisfactio praecepti grave damnum vel notabile incommodum afferret».

^{b)} Sic vertendus est textus italicus.

sperans, facilius mortis periculum incurrat. Igitur intendit effici ut infirmus confiteatur, antequam morbus fiat mortalis. Haec sententia mihi videtur vera.

Sed obligat solum juxta consuetudinem. Hoc tamen non obstante, in contrarium est praxis medicorum, etiam timoratae conscientiae, qui non solent monere infirmos ad confitendum, nisi cum infirmitas probabiliter jam periculosa effecta est. Neque in hoc putant peccare adversus juramentum praestitum juxta bullam S. Pii, innixi doctrinae plurium auctorum (*Lib. VI, n. 664*, v. *Circa autem*) sententium quod praefatum juramentum non obligat nisi pro illa parte, pro qua a consuetudine receptum est.

Certo tamen peccat medicus si morbus periculosus. Caeterum non dubitandum, quin mortaliter peccent saltem medici illi qui omitunt monere infirmum de confessione, cum infirmitas est jam periculosa. — Oh quam miserum est videre tot infirmos (et praesertim eos qui spectatae sunt dignitatis) ad incitas mortis reduci, ut rationes vitae Deo mox reddendas parent, tempore quo sunt quasi exanimis, cum vix possint verba tunc modulare, vix alios audire, vix statum concipere propriae conscientiae, suorumque peccatorum dolorem! Et totum hoc evenit culpa istorum medicorum qui, ne displiceant infirmis aut eorum propinquis, illos certiores non faciunt de periculo; immo eis blandiri pergunt, usquedum omnino ipsi de vita desperantur.

Fortiter moneatur medicus. Cum igitur accedit medicus negligentis conscientiae, curet confessarius praecipue eum interrogare et monere, non obiter sed cum calore, de hac obligatione intimidandi confessionem infirmis, saltem quando advertit, morbum jam esse gravem, aut dubitat an sit jam gravis, ut communiter dicunt DD., qui in hoc non discrepant. Dico: *cum calore*; nam ex hoc puncto pendet salus spiritualis, non tantum medici poenitentis, sed omnium etiam infirmorum, qui sub ejus cura erunt.

Pharmacopola rogetur de venditis remediis. 58. - VIII°. Si accedit *pharmacopola*, interrogetur: 1° An praestiterit remedia praegnantibus ad abortum procurandum;

Gregorius XIII, const. *Cum officio pastoralis*, § 13, de die 1 Jul. 1575; bulla 29 in Bullario Cherubini.

58. - ^{a)} Haec constitutio lata fuit solum pro Urbe.

— 2° an vendiderit unum pharmacum pro alio, et carius quam res valebat (*Lib. III, n. 281*).

Hic adde, Gregorium XIII, in constitutione 29 *Cum officio pastoralis* ^{a)}, omnem vetuisse societatem pharmacopolas inter et medicos aut chirurgos.

59. - IX°. Si accedit *mercator*, interrogetur: 1° An deceperit in pondere et mensura; — 2° an res vendiderit ultra pretium supremum; praesertim dando merces ad creditum, cum emptores essent securi, et nihil damni ipse esset passurus.

An autem pretium augeri possit, vendendo ad creditum, eo quod tale est pretium currens in venditionibus ad creditum juxta communem aestimationem; et an res quae venduntur minutatim, carius possint vendi: observa doctrinas in Libro annotatas, *Lib. III, n. 809*.

60. - X°. Si accedit *sartor*, interrogetur:

1° An in diebus festis per notabile tempus laboraverit sine extraordinaria causa, ut vestes completeret et dominis afferret (*Lib. III, n. 303*, v. *Sartoribus*).

2° An jejunia impleverit ab Ecclesia praecepta; nam sartores ob sarcendi laborem minime a jejniis excusantur (*Lib. III, n. 1041*, v. *Item Palaus*).

3° An, si alii commiserint ei pannos emere, ipse pretium majus exegerit, sub colore quod mercator ob peculiarem amicitiam pretio minori pannos ei dederit. Si revera pars illa pretii fuisset ipsi donata, tunc poterit eam retinere, modo moralem praemiserit diligentiam apud alios mercatores, aut certo sciat quod alii communiter mercem illam minori non vendunt pretio (*Lib. III, num. 826*, v. *Caute*). Hoc tamen debet esse omnino certum, alioquin nihil amplius potest exigere, quam solvit.

4° An sibi retinuerit frustula sive ressegmina vestium; quae injuste retinet, nisi adsit consensus dominorum, aut nisi illi aliquid injuste detraherent ex pretio debito, adhuc infimo communiter aestimato.

Mercator de injustitia in venditione.

Sartor de labore die festivo;

de jejunio;

de emptione panni pro alio;

de retentione ressegminum vestium;

et malum exemplum respectu aliorum. — Diana ^{b)}.

de odio; 4°. An aliquo teneatur odio in suas sorores.

de officiis particularibus. 5°. Si monialis aliquod exercet officium, interrogetur de illo particulari; puta *rotariam*, an afferat litteras aut nuntia de malo suspecta; *portinariam*, an oscitanter januam reseratam teneat, cum periculo scandali monialium aut aliorum; *abbatissas*, an debitam adhibeant diligentiam, cum viri in monasterium ingrediuntur aut morantur, aut an novis abusibus conniveant: advertendo quod, licet particulares moniales peccent leviter levem regulam transgrediendo, superiores tamen quae non curant impedire, cum possint, observantiae relaxationem, peccant in re gravi (*Lib. IV, n. 13*).

Judex interrogatur de suis officiis. 55. - VI°. Si accedit quis *judicis officio fungens*, interrogetur: 1° An fuerit personarum acceptor; — 2° an causas expediverit; — 3° an in judicando conveniens studium praemiserit, omiserit, vel ex aliqua animi affectione motus erga alteram ex partibus sententias dixerit.

Item, tabellio. 56. - Si autem accedit *tabellio*, interrogetur: 1° Quomodo se gerat in capiendis informationibus. — 2° an intermiserit interrogationes suggestivas; — 3° an testium depositiones diminuerit vel auxerit.

57. - VII°. Si accedit *medicus*, interrogetur:

Medicus rogetur de sua pericia; 1°. An satis fuerit versatus in studio medicinae et in praxi medendi; necnon an studium adhibeat (ut tenetur) in casibus difficilioribus qui occurrunt.

de licentiis imperitiis; 2°. An alicui impertierit licentiam edendi carnes ob merum humanum respectum sine justa causa ^{a)}.

de remediis datis; 3°. An aliquod periculosum remedium applicaverit infirmo, non adhuc de vita desperato (*Lib. I, n. 46 et Lib. IV, n. 291*).

¹ Opus morale, tom. 1, lib. 4, cap. 1, dub. 11, num. 6 (edit. Barcinonen. 1701). — *Innoc. III*, cap. Cum infirmi-

^{b)} Diana id non habet, loco citato a S. Alphonso, videlicet, *Resolutiones moral.*, tr. 7, *resol. 21 et 22*, neque in toto tr. 7, saltem in edit. Lugdun. 1650.

57. - ^{a)} Italicus textus: «Utrum alicui impertierit licentiam edendi carnes aut prae-

4°. An fuerit causa ut remedia acciperentur ab aliquo pharmacopola suo amico, quem tamen noverit parum esse fidelem vel peritum, aut ineptas vendere medicinas.

de cura pauperum; 5°. An attenderit ad curandos pauperes, si stipendium aliunde jam accipit ^{b)}; vel sine stipendio, si pauperes fuerint in gravi necessitate. — Trullench ¹.

de monitione infirmorum quoad confessionem. 6°. An curaverit suos monere infirmos, ut tempore debito confiterentur, juxta praecepta Pontificia.

De hoc puncto in pluribus Operis locis sermonem fecimus (*Lib. III, n. 182*, et melius, *Lib. VI, n. 664*), ubi dictum est quod Innocentius III medicis praecepit, ne alicujus infirmi curam susciperent, nisi prius ille confessus fuerit; et S. Pius V, confirmans tale praeceptum, insuper jus sit ut medicus post tertium diem relinquat infirmum, nisi sciat ipsum fuisse confessum. Item mandavit ut omnes medici, antequam gradum doctoratus assument, dent juramentum observandi hoc praeceptum; idque mandatum est omnibus collegiis.

Sed Dubium fit: *Quomodo hujusmodi praeceptum et juramentum intelligantur?*

Praeceptum istud communius intelligendum de morbo gravi. Plures DD. tenuerunt ea procedere, cum infirmitas est periculosa, vel saltem cum dubitatur an sit periculosa; et in hoc sensu dixerunt bullam S. Pii receptam fuisse. — Sed communior sententia vult quod praefatum praeceptum, quamvis non obliget in quocumque morbo levi, tamen non intelligendum tantum urgere in morbis actualiter periculosis, sed etiam in illis qui prudenter judicantur posse in posterum fieri periculosi. Et ratio est, quia Innocentius praecipit ut medicus imponat infirmo confessionem, antequam ejus curationis onus medicus suscipiat, ad hoc ne infirmus (sic loquitur Pontifex) de confessione monitus, de salute de-

tas 13, de poenit. et remiss. — S. Pius V, brev. *Supra gregem*, § 3, 6 et 7, diei 8 Mart. 1566; in Bullario Mainardi.

termittendi Officium vel Missam, ob merum respectum humanum, sine necessitate, aut saltem sine dubio quod satisfactio praecepti grave damnum vel notabile incommodum afferret.

^{b)} Sic vertendus est textus italicus.

sperans, facilius mortis periculum incurrat. Igitur intendit effici ut infirmus confiteatur, antequam morbus fiat mortalis. Haec sententia mihi videtur vera.

Sed obligat solum juxta consuetudinem. Hoc tamen non obstante, in contrarium est praxis medicorum, etiam timoratae conscientiae, qui non solent monere infirmos ad confitendum, nisi cum infirmitas probabiliter jam periculosa effecta est. Neque in hoc putant peccare adversus juramentum praestitum juxta bullam S. Pii, innixi doctrinae plurium auctorum (*Lib. VI, n. 664*, v. *Circa autem*) sententium quod praefatum juramentum non obligat nisi pro illa parte, pro qua a consuetudine receptum est.

Certo tamen peccat medicus si morbus periculosus. Caeterum non dubitandum, quin mortaliter peccent saltem medici illi qui omitunt monere infirmum de confessione, cum infirmitas est jam periculosa. — Oh quam miserum est videre tot infirmos (et praesertim eos qui spectatae sunt dignitatis) ad incitas mortis reduci, ut rationes vitae Deo mox reddendas parent, tempore quo sunt quasi exanimis, cum vix possint verba tunc modulare, vix alios audire, vix statum concipere propriae conscientiae, suorumque peccatorum dolorem! Et totum hoc evenit culpa istorum medicorum qui, ne displiceant infirmis aut eorum propinquis, illos certiores non faciunt de periculo; immo eis blandiri pergunt, usquedum omnino ipsi de vita desperantur.

Fortiter moneatur medicus. Cum igitur accedit medicus negligentis conscientiae, curet confessarius praecipue eum interrogare et monere, non obiter sed cum calore, de hac obligatione intimidandi confessionem infirmis, saltem quando advertit, morbum jam esse gravem, aut dubitat an sit jam gravis, ut communiter dicunt DD., qui in hoc non discrepant. Dico: *cum calore*; nam ex hoc puncto pendet salus spiritualis, non tantum medici poenitentis, sed omnium etiam infirmorum, qui sub ejus cura erunt.

Pharmacopola rogetur de venditis remediis. 58. - VIII°. Si accedit *pharmacopola*, interrogetur: 1° An praestiterit remedia praegnantibus ad abortum procurandum;

Gregorius XIII, const. *Cum officio pastoralis*, § 13, de die 1 Jul. 1575; bulla 29 in Bullario Cherubini.

58. - ^{a)} Haec constitutio lata fuit solum pro Urbe.

— 2° an vendiderit unum pharmacum pro alio, et carius quam res valebat (*Lib. III, n. 281*).

Hic adde, Gregorium XIII, in constitutione 29 *Cum officio pastoralis* ^{a)}, omnem vetuisse societatem pharmacopolas inter et medicos aut chirurgos.

59. - IX°. Si accedit *mercator*, interrogetur: 1° An deceperit in pondere et mensura; — 2° an res vendiderit ultra pretium supremum; praesertim dando merces ad creditum, cum emptores essent securi, et nihil damni ipse esset passurus.

An autem pretium augeri possit, vendendo ad creditum, eo quod tale est pretium currens in venditionibus ad creditum juxta communem aestimationem; et an res quae venduntur minutatim, carius possint vendi: observa doctrinas in Libro annotatas, *Lib. III, n. 809*.

60. - X°. Si accedit *sartor*, interrogetur:

1° An in diebus festis per notabile tempus laboraverit sine extraordinaria causa, ut vestes completeret et dominis afferret (*Lib. III, n. 303*, v. *Sartoribus*).

2° An jejunia impleverit ab Ecclesia praecepta; nam sartores ob sarcendi laborem minime a jejniis excusantur (*Lib. III, n. 1041*, v. *Item Palaus*).

3° An, si alii commiserint ei pannos emere, ipse pretium majus exegerit, sub colore quod mercator ob peculiarem amicitiam pretio minori pannos ei dederit. Si revera pars illa pretii fuisset ipsi donata, tunc poterit eam retinere, modo moralem praemiserit diligentiam apud alios mercatores, aut certo sciat quod alii communiter mercem illam minori non vendunt pretio (*Lib. III, num. 826*, v. *Caute*). Hoc tamen debet esse omnino certum, alioquin nihil amplius potest exigere, quam solvit.

4° An sibi retinuerit frustula sive ressegmina vestium; quae injuste retinet, nisi adsit consensus dominorum, aut nisi illi aliquid injuste detraherent ex pretio debito, adhuc infimo communiter aestimato.

Mercator de injustitia in venditione.

Sartor de labore die festivo;

de jejunio;

de emptione panni pro alio;

de retentione ressegminum vestium;

de qua-
dam occa-
sione pec-
candi.

5° An sibi occasio proxima peccandi esset ex accipiendis regulis bene formandi vestes mulierum per ipsarum corporum commensurationem (vulgo, ut dicitur, *in pigliar la misura*), aut esset ex aptandis vestibus feminis, quod nequit fieri nisi cum ipsarum mulierum attractione, idque esset sartori occasio proxima incidendi in pravas delectationes aut desideria, prout non raro accidit improbae conscientiae viris.

Proxena
rogetur de
retento ex-
cessu pre-
tium.

61. - XI°. Si accedit *proxeneta* aut *venditrix* (intellige de his quibus traduntur a dominis res vendendae licitantibus), interrogetur an aliquid retinuerit pretii ab emptoribus exacti. Tenuimus enim (*Lib. III, n. 825, v. Quaeritur*), quod nequit illud superans sibi retinere, etiamsi traderet domino pretium ab eo determinatum; quia talis determinatio fit, ut res non vendatur minoris, non autem ut proxeneta illud quod superest sibi retineat. Idque procedit, etiamsi a domino fuerit locus designatus ubi res venderetur, et proxeneta, adhibita ibi debita diligentia, in alio loco multum distanti pluris deinde vendisset. Etenim tunc etiam dicimus quod ipse nequit omne superfluum retinere, sed tantum id quod ipsi spectare potest ob illum extraordinarium laborem; nam res semper domino fructificat.

Casus in
quibus hoc
est licitum.

Excipimus (*Lib. III, n. 826, v. Bene autem*): 1° si proxeneta rem meliorem reddidit, et ideo pluris vendisset quam res prius valebat; — 2° si proxeneta cum domino convenerit, amplius ei non tradere nisi pretium ab eo determinatum; et hoc sive expresse sive tacite, prout esset si dominus nullum pro ejus labore stipendium assignasset; — 3° si quod superest esset parvi momenti, ita ut praesumeretur dominus condonare; — 4° si proxeneta, facta ordinaria diligentia, ipse sibimet emeret rem pretio ab aliis oblato, et postea eam pluris venderet. — Idem dicendum, si quis tibi commiserit aliquam rem emen-

dam pretio designato, et tu minoris emisses; tunc enim nihil amplius exigere potes, nisi extraordinarium laborem adhibuisses, ut impensae parceres; aut si rem tuo nomine emisses, periculum in te assumendo. Hoc tamen intelligitur, si jam praemisisses moralem diligentiam, nec invenisses a quo rem minoris emere potuisses (*ibid.*).

62. - XII°. Si accedit *barbitonsor*, interrogetur an alios tondeat in diebus festis, ubi hujusmodi consuetudo non adsit. Quia contra, id ei non est vetitum, ubi consuetudo jam introducta est; aut si ibi nequeunt viri tonderi nisi in festis, eo quod in aliis diebus labori operam navare debent, ut se suosque sustentare possint.

Barbiton-
sor rogetur
de labore
die festivo,

Praeterea interrogetur an comam mulieribus componat, juxta improbum usum hoc tempore a Satana inventum. — Ordinarie loquendo, puto id esse viris^{a)} proximam occasionem peccandi lethaliter turpibus delectationibus aut saltem desideris; unde dico, minime permittendum id alicui qui in se contrariam non habuisset experientiam. Quod si unquam quis per notabile tempus expertus fuisset in hujusmodi actione se immunem a peccato, hic revera damnari nequit de mortali. Sed hoc non obstante, non omitat confessarius eum removere, quantum potest, ab hujusmodi officio, quod certe in se periculum continet.

et de sua
opera mu-
lieribus
praestata.

Hinc nolo dubium aliud discutere, an feminae possint nec ne tuta conscientia viros accersere, ut illi suas componant comas. Audio, quod ipsae pluribus in locis hoc faciunt; et confitentur et communicant. Videant ipsae et ipsarum confessarii. Saltem confessarius eis imponat^{b)}, ne utantur viro aliquo juniore, ex cujus actionibus perceperint, eum malitiose se gerere. — Caeterum censeo quod mulieres purioris conscientiae non quidem utentur viris, sed contentae erunt feminis, a quibus coma componatur, meliori modo quo potest.

62. - a) Italicus textus habet « id esse juvenibus proximam, etc. ».

b) Textus italicus fert: « Imponat ut dili-

gentiam adhibeant in quaerenda aliqua femina quae hoc facere possit; quam si non inveniant, saltem ne utantur, etc. ».

CAPUT IV.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum iis qui sunt in proxima occasione peccandi^{a)}.

Duo sco-
puli pro
confessa-
riis.

63. - Maxima confessarii cura debet esse se bene gerendi cum iis qui sunt in proxima occasione peccandi, aut in vitiis consuetudinarii sunt aut recidivi. Hi sunt duo magni scopuli, in quos major confessariorum pars impetunt et deficiunt. — In capitulo sequenti sermonem faciemus de habituatis et recidivis; hic de occasionariis.

Fuga occa-
sionum vi-
tatio pec-
cati.

Certum est quod, si homines satageant occasiones fugere, major peccatorum pars evitaretur. Satan, remotis occasionibus, parum lucratur; sed cum homo ultro in occasionem proximam se immitit, ut plurimum et fere semper hostis victoriam canit. Occasio, praesertim in materia turpium delectationum, est quasi rete quod ad peccatum trahit et simul mentem obcaecat: ita ut homo peccet, quin videat quod agat. — Sed deveniamus ad praxim.

Quid sit
occasio vo-
luntaria.
Necessaria.

Occasio dividitur 1° in voluntariam et necessariam. — *Voluntaria* est illa, quae facile vitari potest; *necessaria* quae amoveri nequit sine gravi damno aut scandalo.

Remota.

Dividitur 2° in proximam et remotam. *Remota* est illa in qua homo raro peccat, vel illa quae ubique reperitur.

Proxima
per se.

Proxima, per se loquendo, est illa in qua homines communiter ut plurimum deficiunt. — *Proxima* autem *per accidens* seu respectiva, est ea quae, licet respectu aliorum non sit proxima, tamen respectu alicujus proxima est, vel quia hic in tali occasione frequenter est lapsus, vel quia prudenter timeri potest quod labatur, propter experientiam cognitae suae fragilitatis. Quidam auctores volunt, non esse occasionem proximam nisi eam, in qua homo fere semper vel ut plurimum ceciderit. Sed communior et verior sententia

Proxima
per acci-
dens.

docet, occasionem proximam esse illam, in qua frequenter quis peccavit (*Lib. VI, n. 452, v. Occasionem vero*).

Verumtamen advertendum quod, sicut aliquando occasio quae respectu ad alios communiter est proxima, respectu vero ad aliquem valde pium et cautum potest esse remota (*ibid.*): ita contra, quaedam occasiones quae respectu ad alios communiter per se essent remotae, forte erunt proximae respectu ad aliquem, qui propter experimentum relapsuum et propter pravam inclinationem in quoddam vitium (praesertim si est turpe) factus est valde debilis et facilis ad labendum; et tunc iste tenebitur ad removendas non tantum occasiones proximae, sed etiam illas remotas, quae respectu sui proximae evadunt.

Occasio
proxima
saepe pen-
det a sub-
jecto.

64. - Caeterum est quidem in occasione proxima: 1° Ille qui retinet in propria domo aliquam feminam, quacum saepe rem habuit; — 2° ille qui frequenter in ludo prorupit in blasphemias aut fraudes; — 3° ille qui in aliqua caupona aut domo saepe se inebriaverit aut ceciderit in rixas vel actus, verba aut cogitationes obscenas.

Exempla
occasionis
proximae

Porro omnes isti absolvi nequeunt, nisi postquam occasionem abstulerint, aut saltem nisi auferre promittant, juxta distinctionem, quae fiet in numero subsequenti. — Et ita pariter non potest absolvi, qui aliquam domum adeundo, quamvis semel in anno, semper ibi peccavit. Talis enim aditus jam ipsi proxima est occasio. — Nec etiam absolvi possunt, qui tametsi in occasione positi non labuntur, afferunt tamen aliis grave scandalum (*Lib. VI, n. 452, v. Ex praemissis*). — Addunt aliqui DD. (*ibid.*), negandam quoque absolutionem illi qui occasionem externam non removet, si cum occasione

Quid de
absolutione
degentium
in occasione
proxima.

63. - a) Hoc caput a S. Doctore postea assumptum est in *Hom. Apost., tr. ult., n. 1-8.*